

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище та ініціали)
«__» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
здобувача ступеня бакалавра психології

Данілової Дар'ї Едуардівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

за темою Особливості ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти
(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 053 «Психологія»)

Науковий керівник
канд. психол. наук, доцент _____
(науковий ступінь, посада, вчене звання)

Ніколаєнко Сергій
Олександрович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)
«__» _____ 2020 р.

Підсумкова оцінка:
Національна шкала _____
Кількість балів ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5-8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	
1.1. Сутнісні характеристики ціннісно-мотиваційної сфери особистості.....	9-15
1.2. Особливості соціальної ситуації розвитку та психологічних новоутворень у осіб студентського віку.....	15-20
1.3. Функції та завдання студентського самоврядування в структурі закладу вищої освіти та у навчально-професійній діяльності студентів.....	20-22
1.4. Проблема самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти.....	22-25
Висновки до першого розділу.....	25-26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
2.1. Організація та методи дослідження ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування.....	27-30
2.2. Аналіз результатів дослідження ціннісних орієнтацій представників студентського самоврядування за методикою Ш. Шварца.....	31-33
2.3 Аналіз результатів дослідження мотиваційної структури особистості представників студентського самоврядування за методикою В. Мільмана.....	33-37
2.4 Особливості взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та мотиваційної структури особистості представників студентського самоврядування.....	37-39
Висновки до другого розділу.....	39-40

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ІЗ САМОПІЗНАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Теоретичне обґрунтування психологічного тренінгу із самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування.....	41-46
3.2. Програма психологічного тренінгу із самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування.....	46-54
3.3 Рекомендації щодо застосування отриманих знань представниками студентського самоврядування відносно своєї ціннісно-мотиваційної системи.....	54-56
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	59-62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63-67

SUMMARY

Danilova D.E. “Peculiarities of the value-motivational sphere of representatives of higher educational institutions’ student self-government”

The bachelor thesis is dedicated to the theoretical and empirical investigation of peculiarities of the value-motivational sphere (VMS) of representatives of higher educational institutions’ (HEIs) student self-government and the development of the training program on self-discovery and their self-development of own value-motivational sphere. The paper comprises the introduction, three sections, conclusions; it involves 4 pictures, 7 charts, 36 references.

The first section deals with the research of theoretical aspects of studying the value-motivational sphere of representatives of higher educational institutions’ student self-government.

The second section reveals the outcomes of empirical investigation concerning the comparison between the value-motivational sphere of representatives of higher educational institutions’ student self-government and of students who do not belong to this list.

The third section shows the expediency of group training use that is oriented on existential psychology and is aimed at fulfilling the goal of the developed training program, namely helping student self-government representatives to master self-discovery and self-development of their own value-motivational sphere.

The representatives of higher educational institutions’ student self-government have been proved to obtain peculiarities in the value-motivational sphere’s structure. In particular, their structure is more homogeneous with the dominance of values and motives that are aimed at society, creativity and independence.

Key words: value-motivational sphere, student self-government representatives, self-discovery and self-development.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне життя постійно вносить свої виклики різного характеру: технологічні, екологічні, економічні, військові і т.і. Безумовно, людина здатна пристосовуватись до багатьох умов, виходячи із можливостей (у тому числі й індивідуальних). Одночасно з тим, саме студентство прийнято вважати тією частиною суспільства, яка більш легко адаптується до нових умов, може чинити супротив та генерувати нові ідеї для вирішення тих чи інших проблем. На сьогоднішній момент у кожному університеті України існує студентське самоврядування (Ст. 40 ЗУ «Про вищу освіту»), яке за своєю ідеологією і об'єднує тих, кого вважають «рушійною силою суспільства». Л. Жданюк у своїй роботі наводить цитату К. Ушинського, який називає студентський період «самим рішучим»; цей час самої активної роботи над собою. Все, що буде досягнуто в ці роки, визначає майбутній розвиток особистості [13, с. 31].

Проте у даній категорії студентства існують свої виклики та проблеми, які можна прослідувати, наприклад, коли команди студентського самоврядування постійно змінюються та не добувають свого терміну діяльності або ж їх робота не є однаково ефективною протягом усього періоду каденції.

Нами було проаналізовано певна кількість підходів до вивчення ціннісно-мотиваційної сфери, включаючи напрацювання українських дослідників, які безпосередньо вивчали або цінності, або мотиви студентської молоді. Так, А. Базиленко та А. Мілтош досліджували самоврядування як вид соціальної активності студентської молоді [18]. У роботі Ю. Буяло проводиться паралель між особливостями ціннісно-мотиваційної сфери у студентів та з різними проявами репресивного стилю поведінки [6]. Л. Жданюк та О. Євдокімова досліджували соціально-психологічні особливості студентської молоді [12], [13]. Але дані дослідження, хоча і є актуальними по відношенню до сучасного студентства, не показують взаємозв'язок саме між цінностями та мотивами у студентів-представників студентського самоврядування.

В той же час ми припускаємо, що група студентів-представників студентського самоврядування має свої особливості, які полягають у наступному. По-перше, у процесі навчання в закладі вищої освіти одні студенти чомусь добровільно долучаються до самоврядування, а інші – ні. По-друге, варто звернути увагу на особливості структури та функцій органу студентського самоврядування. По-третє, участь в роботі органу студентського самоврядування, з одного боку, не несе за собою матеріального заохочення, а з іншого - накладає певні повноваження.

Отже, саме тому вказана проблема потребує як теоретичного так і практичного вивчення, оскільки знайшовши відповідь на дані запитання, ми зможемо допомогти студентам-представникам студентського самоврядування бути більш ефективними як в роботі органу студентського самоврядування, так і в майбутньому - у суспільній діяльності.

Метою нашого дослідження є теоретико-емпіричне вивчення особливостей ціннісно-мотиваційної сфери (ЦМС) представників студентського самоврядування закладів вищої освіти (ЗВО) та розробка програми тренінгу із самопізнання та саморозвитку ними своєї ціннісно-мотиваційної сфери.

Об'єкт дослідження: ціннісно-мотиваційна сфера особистості.

Предмет дослідження: особливості ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти.

Наша **гіпотеза** полягає у тому, що, по-перше, представники студентського самоврядування мають певні відмінності у взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та мотиваційною структурою особистості порівняно з іншими студентами закладу вищої освіти, по-друге, саморозвиток ціннісно-мотиваційної сфери в процесі її самопізнання дозволить стати представникам студентського самоврядування більш ефективними у виконанні різноманітних функцій студентського самоврядування.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичне обґрунтування вивчення ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти.

2. Провести у студентів закладу вищої освіти емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій за методикою Ш. Шварца та мотиваційної структури особистості за методикою В. Мільмана.

3. Виявити взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями та мотиваційною структурою особистості у студентів закладу вищої освіти.

4. Розробити програму тренінгу із самопізнання та саморозвитку представниками студентського самоврядування своєї ціннісно-мотиваційної сфери.

5. Сформулювати рекомендації для учасників тренінгу щодо можливостей застосування отриманих протягом тренінгу знань в процесі виконання функцій студентського самоврядування.

Методи дослідження:

Організаційні: порівняльний метод

Мисленево-логічні: порівняння, аналіз науково-психологічної літератури, аналіз, синтез.

Емпіричні: спостереження, дослідження ціннісних орієнтацій за методикою Ш. Шварца; дослідження мотиваційної структури особистості за методикою В. Мільмана; тренінговий метод.

Методи обробки результатів психодіагностичного дослідження і спостережень: описова статистична обробка даних (середнє, мода, дисперсія, стандартне відхилення); кореляційний аналіз даних.

Інтерпретаційні методи: структурний метод.

Теоретична значущість дослідження: уточнення сутнісних характеристик ціннісно-мотиваційної сфери студентів закладу вищої освіти; теоретичне обґрунтування самопізнання як фактору саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти; виявлення особливостей взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та мотиваційною структурою особистості у студентів закладу вищої освіти.

Практична значущість дослідження: результати дослідження можуть бути застосовані психологами, молодіжними працівниками, соціальними працівниками, громадськими діячами, адміністрацією ЗВО для підвищення ефективності роботи студентського активу. Крім того, дана робота допоможе й самим активістам зробити свою діяльність більш ефективною. Враховуючи специфіку діяльності представників студентського самоврядування ЗВО (відсутність часу для індивідуальної роботи з психологом задля роботи над власною ЦМС), наша дипломна робота допоможе ефективно це зробити у формі групового тренінгу за відносно короткий термін часу.

Апробація результатів дослідження: результати експериментальної частини нашого дослідження були опубліковані у наступних статтях:

- у періодичному науковому виданні «Соціально-гуманітарний вісник» (ISSN 2305-9869) випуск № 32-33 в рамках науково-практичної конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку України та світу» із темою «Ціннісно-мотиваційна сфера представників студентського самоврядування закладу вищої освіти»
- у збірнику VIII всеукраїнської науково-практичної конференції Молодих учених, аспірантів та студентів «Основні напрями розвитку наукових досліджень Молодих учених» університету Григорія Сковороди в Переяславі із темою «Емпіричне дослідження взаємозв'язку цінностей та мотивів у представників студентського самоврядування закладу вищої освіти» (у друці).

Структура та обсяг курсової роботи: вступ; три розділи; висновки; список літератури; обсяг роботи складає 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

1.1 Сутнісні характеристики ціннісно-мотиваційної сфери особистості

Різні психологічні течії пропонують свої підходи та погляди до визначення того чи іншого явища, об'єкта тощо. Крім того, з кожним роком, враховуючи динаміку розвитку психології на сьогоднішній день, кількість досліджень збільшується, що зумовлює збільшення кількостей поглядів на те чи інше психічне явище в даній галузі знань. Враховуючи, що об'єктом нашого дослідження є ціннісно-мотиваційна сфера у студентів-представників студентського самоврядування, ми пропонуємо розглянути різні підходи до визначення даного поняття з різних позицій.

У психоаналітичних теоріях базисом мотиваційно-ціннісної є вроджені неусвідомлювані інстинкти (З. Фрейд), архетипи колективного неусвідомлюваного (К.-Г. Юнг), потреби в позитивній свободі, знаходженні ідентичності, встановленні соціальних зв'язків (Е. Фромм). У біхевіористичних теоріях акцент здійснюється на зовнішньому підкріпленні (нагороді чи покаранні), які настають після виконання певного поведінкового акту (Б.-Ф. Скіннер). У гуманістичних теоріях привертається увага до задоволення різного рівня потреб та русі до самоактуалізації (А. Маслоу), прагнення бути відкритим світу, потребу у творчості, здатності робити вільний вибір та брати відповідальність (К. Роджерс) [17].

У нашій роботі ми маємо на меті прослідкувати взаємозв'язок між цінностями та мотивами у студентської активної молоді, оскільки саме ціннісно-мотиваційна сфера відіграє достатньо важливу роль у їх становленні як особистостей у даному віковому періоді.

Поряд із поняттям «ціннісно-сміслова сфера», у сучасних психологічних дослідженнях співіснують терміни «ціннісно-мотиваційна» чи «мотиваційно-ціннісна», «мотиваційно-сміслова», «ціннісно-цільова» сфери (або орієнтації). Згадані вище терміни використовують у своїх наукових напрацюваннях Ж.

Вірна, С. Дьяков, З. Карпенко, Д. Леонт'єв, О. Осіпкова, Н. Шевченко та ін. [19].

Для того, щоб більш чітко сформулювати поняття ціннісно-мотиваційної сфери, ми пропонуємо спочатку розглянути окремо поняття «цінності» та «мотивація», оскільки обидва є складовою предмету нашого дослідження.

Цінності – це, з одного боку, властивість того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання. Інакше кажучи, це соціальнозначущі уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо [16].

Л. Паркс говорить про цінності у взаємозв'язку із поведінкою людини, вказуючи те, що цінності виходять із кожної окремої ситуації та є більш сталими та вкоріненими, ніж наприклад, звичайне ставлення до конкретної події чи особи в той чи інший момент. Крім того, цінності, за словами Л. Паркса, відіграють важливу роль у поведінці людини не лише до оточуючих, але й до себе самої [4, с. 5]

М. Рокіч розглядає систему цінностей як стійку організацію переконань, що стосується кращих моделей поведінки або підсумкових станів у континуумі відносної важливості. Ш. Шварц вважає, що цінності – це поняття або переконання. Вони відносяться до бажаних кінцевих цілей або вчинків, вони виходять за межі конкретних ситуацій, керують вибором або оцінкою поведінки і подій та впорядковані відносною важливістю [30].

Існує достатньо велика кількість класифікацій цінностей і, наприклад, у М. Рокіча та Ш. Шварца вони суттєво відрізняються. Проте важливо зробити акцент саме на тому, що цінності – це ті переконання, які виходять за межі окремих ситуацій. Це те, що людині достатньо важко самотійно відслідкувати за собою та оцінити однозначно.

Тож, враховуючи існування різних класифікацій, то на сьогоднішній день набирає популярності більш вузька теорія базисних цінностей Ш. Шварца ("Theory of Basic Human Values TBHV"). Універсальність моделі Ш. Шварца підтверджено емпірично в численних дослідженнях, які проводили в різних

культурах і які стосувалися різних психологічних та соціально-психологічних аспектів [8, с. 192]. Саме методика Ш. Шварца була застосована у нашому дослідженні, що допомогло нам відслідкувати провідні актуальні цінності у студентів-представників студентського самоврядування та порівняти їх з цінностями звичайних студентів.

Про те, що цінності – це не те, що пасивно переймається від соціуму під час життя, йдеться і у статті С. Матяж та А. Березянської. Автори відзначають, що «це є й однією із форм самоусвідомлення, самовираження внутрішніх інтелектуальних, моральних, естетичних та інших сил і уявлень особистості, які перебувають у тісному взаємозв'язку із її потребами, інтересами, мотивами поведінки, зумовлюючи їх і одночасно перебуваючи залежно від них, від характеру й об'ємності інформації про культурні цінності, їх сутність, функції і властивості» [16, с. 29].

Велике значення цінностям надає А. Кремень, говорячи, що саме вони є основним стимулятором для розвитку особистості. При цьому автор підкреслює, що ціннісні орієнтації людини входять до структури мотиваційної сфери людини та визначаються як загальні орієнтири особистості, її уявлення про ідеальні параметри існування [15].

Вивченням цінностей насправді на сьогодні займається немало вчених і існують окремі дослідження із вивчення різних специфічних цінностей або ж цінностей окремих соціальних категорій. Наприклад, [15] розглядається різниця між цінностями у працюючої та не працюючої молоді. У дослідженні Ф. Подшивайлова визначено, що у продовж навчання з 1-4 курсу у студентів зберігається стабільність цінностей, а значить не має суттєвої різниці між цінностями однієї і тієї ж особи на 1 та 4 курсі. Одночасно з тим він вказує, що відчутні зміни відбулись лише у 10 цінностях з 36, що може говорити про переоцінку основних та значимих цінностей для особи [22, с. 187].

Дослідження В. Мітлоша показують, що сучасна молодь у своїх цінностях частіше переорієнтовується на матеріальні цінності (гроші, заробітки, бізнес, участь в управлінських структурах). Одночасно з тим, можна спостерігати

також і тенденцію росту інтенсивних духовних пошуків, орієнтації на істинні цінності, що проявляється в збільшенні інтересу до світової культури, історії своєї сім'ї, народу [18].

Цінності мають безперечний зв'язок з мотивацією. Зараз мотивація як психічне явище трактується по-різному, проте всі визначення мотивації можна віднести до двох напрямків. Перший розглядає мотивацію зі структурних позицій як сукупність чинників або мотивів. Другий напрям розглядає мотивацію не як статичне, а як динамічне утворення, як процес, механізм [6, с.12].

Щодо вивчення мотивації, то вперше даний термін був використаний у статті А. Шопенгауера «Чотири принципи достатньої причини». Потім він увійшов до психологічного використання для пояснення причин поведінки людини та тварин.

У сучасних дослідженнях мотивація – це психічне явище, що трактується по-різному, а саме: 1) сукупність чинників, що підтримують, спрямовують, визначають поведінку (К. Мадсен, Ж. Годфруа); 2) сукупність мотивів (К. К. Платонов); 3) спонuka, що викликає активність організму та визначає її спрямованість [24, с. 18].

Поняття «мотивація» ширше, аніж поняття «мотив». Мотив, на відміну від мотивації, – це те, що притаманне самому суб'єкту поведінки, є його стійкою особистісною властивістю, яка з середини спонукає до вчинення певних дій. Основна функція мотивів – це мобілізація здібностей, функціональних можливостей, професійного досвіду людини на виконання поставленого трудового завдання [9, с. 3].

У своїй статті Л. Паркс говорить, що мотивація – це збуджуюча сила. Вона впливає на те як, коли і яким чином ми скеровуємо свою діяльність для досягнення тієї чи іншої мети. Дослідник розмірковує над тим, що людина скеровує свою мотивацію на досягнення тієї чи іншої мети, в незалежності від того, усвідомлює людина її або ні [4]. Таким чином, мотивація є глибокою

складовою психіки, яка не завжди може бути чітко усвідомленою людиною, але одночасно з тим, увага людини фокусується на ній, завдяки мотивації.

Д. Маккеланд же порівнював мотивацію із імпульсом, який допомагає досягнути певну мету й безпосередньо пов'язаний із діяльністю людини [2].

Не дивлячись на те, що на перший погляд може здатися, що цінності й мотиви є одним і тим самим, оскільки безпосередньо пов'язані із результатом діяльності людини (не обов'язково в матеріальному плані, це може бути будь-що: рішення про одруження, купівлю книги, прийняття вегетаріанства, відкриття депозиту тощо) ці поняття не є тим самим. Про це писав і М. Блернат говорячи, що найбільшою різницею між ними є те, що завдяки мотивам та мотивації людина здійснює спонтанні дії, а завдяки цінностям – розважливі та осмисленні [1].

Саме тому, на нашу думку, критично важливим є вивчення не лише окремо мотивів та мотивації й окремо цінностей та ціннісних орієнтацій, а комплексно, оскільки окремо ми не можемо визначити більш-менш чіткі особливості людини. Наприклад, знаючи, що для людини у якості цінності є визнання у вигляді похвали, то в роботі, зазнавши невдачі та очікуючи на зовнішню мотивацію, людина зможе каталізувати цей процес, попросивши про похвалу когось, оцінивши його попередні досягнення і тощо.

Про конструкт ціннісно-мотиваційної сфери писав і Ю. Швалб. Він відзначав, що в особистісному підході поняття мотивації вводиться через протиставлення зовнішніх стимулів і внутрішніх мотивів. Їхнє диференціювання й інтеграція відбувається через зв'язування з поняттям «сенсу» (чи особистісного смислу), яке відкриває індивідові його відношення до власних дій, учинків, переживань тощо. Якщо мотивація вказує індивідові на бажану предметність, то смисл указує місце, значення цієї предметності (або самого бажання, узятото як предметність) у системі життєдіяльності особистості – у структурі діяльності, в ієрархії цінностей, у системі моральних установок, у наявній соціальній ситуації, у русі до щастя або до власної смерті. На

понятійному рівні цей зв'язок мотивів і відносин фіксується в конструкті «мотиваційно-смілова сфера» особистості [29].

Ціннісно-смілова сфера виступає важливим утворенням людської психіки, формування та функціонування якого можливе лише у середовищі соціуму, в контексті реальних людських взаємин, а також цілеспрямованих процесів навчання і виховання. Тоді як індивідуальне наповнення, реалізація цінностей та продукування смислів здійснюється у процесах самовизначення та самореалізації особистості [9].

Крім того поряд із поняттями цінностей і мотивами для нас важливим є поставити поняття «відповідальності». В. Франкл відзначив, що «свідома відповідальність завжди є відповідальністю за втілення цінностей» [33, с. 126]. Тим самим, варто відзначити, що так чи інакше, але саме кожна окрема людина є відповідальною за втілення власних цінностей.

Отже, не дивлячись на існування багатьох поглядів на поняття «ціннісно-мотиваційна сфера» можемо зробити наступні узагальнюючі висновки.

1. Ціннісно-мотиваційна сфера – частина людської психіки, яка визначає її погляди на життя, соціум, власний сенс життя, взаємозв'язок із іншими об'єктами та предметами, що безпосередньо відображається у її діяльності. Останнє є важливим уточненням, оскільки як цінності так і мотиви варто відслідковувати не під час вербальних монологів та діалогів, а під час діяльності або ж у розмовах, де людині доводиться уявляти, ставити себе на певне місце у цій фантазії та обирати, щоб він зробив у складній ситуації.

2. Цінності та мотиви не переймаються пасивно від соціуму. Це те, що осмислюється та переймається у ході активної життєдіяльності людини.

3. Цінності й мотиви не є тотожними поняттями, оскільки цінності є більш глибокими складовими психіки і завдяки ним, діяльність людини є більш розважливою та зваженою; вони є більш стійкими утвореннями, а мотиви мають тенденцію до частіших змін і більше залежать від поточної конкретної ситуації та можуть викликати у людини спонтанні дії.

4. Ціннісно-мотиваційна сфера людини являє собою ніби орієнтиром людської діяльності, на які вона орієнтується при здійсненні тієї чи іншої діяльності. Саме тому, особливості цінностей та мотивації варто вивчати комплексно, оскільки лише так, на нашу думку, можна досягнути ефективних показників.

1.2. Психологічна характеристика студентського віку

Враховуючи, що цільовою аудиторією нашої роботи є студентська молодь, то варто в цьому розділі розглянути психологічні особливості саме цього віку. Як ми відзначали раніше, студентство часто вважають «рушійною силою», тож чим це обумовлюється психологічно?

Для того, щоб більш детально розглянути дану категорію, можна скористатися аспектами, які виявили Л. Яворовська та Р. Камишнікова.

1. Психологічний аспект, який являє собою єдність психологічних процесів, станів і властивостей особистості. Головне в психологічному плані – психічні властивості (спрямованість, темперамент, характер, здібності), від яких залежить перебіг психічних процесів, виникнення психічних станів, прояв психічних утворень.

2. Соціальний аспект, у якому втілюються суспільні відносини, якості, породжувані приналежністю студента до певної соціальної групи, національності.

3. Біологічний аспект, який включає тип вищої нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, інстинкти, фізичну силу, статуру тощо. Цей аспект переважно зумовлений спадковістю і вродженими задатками, але, у відомих межах, змінюється під впливом умов життя [34, с. 9].

Крім того, студентський період характеризується ще й наявністю певних вікових криз. Л. Подоляк у своїй роботі вказує на такі найрозповсюджені кризи даного періоду: 1) криза професійного вибору; 2) криза залежності від батьківської сім'ї; 3) криза інтимно-сексуальних стосунків; 4) кризові ситуації в навчально-професійній діяльності [21].

Кожна із даних криз пов'язана із тим, що особа має певні бажання, які ще не сповна відповідають її можливостям. Наприклад, студент бажає влаштуватися на роботу, бо «ніби вже пора», але він ще не знає ким хоче працювати, амбіцій більше, ніж знань та вмінь. Або ж з одного боку, студентське життя – це більша свобода і варто самостійно себе забезпечувати, але повністю відмовитися від моральної чи матеріальної допомоги від батьків особа ще не може.

Одночасно з тим, сучасний розподіл студентства на теренах України у віковому плані не є однорідним, оскільки є як студенти, наприклад, коледжів, куди вступають з 15-16 років і закінчуючи університетами, де віковий діапазон зазвичай починається із 17 років, а закінчуватись може і 60-роками, оскільки людина може почати здобувати освіту у різному віці.

Про нестандартні приклади студентського віку, занесені до «Книги рекордів Гінеса» 2002 року, писав Л. Подоляк. Прикладами нестандартного студентського віку можуть бути такі.

У червні 1994 р. Майк Кірні (США) став наймолодшим випускником, отримавши диплом бакалавра з антропології в університеті Південної Алабами, США, у віці 10 років і 4 місяців.

Найбільш юними російськими студентами є сестри Діана і Анжела Князєви (Москва). У 1998 році Діана на «відмінно» закінчила середню школу у віці 10 р. 1 м., а студенткою ВНЗ стала у віці 10 р. 2 м. Анжела закінчила середню школу також на «відмінно» в 11 р. 2 м, а студенткою стала в 12 р.

У Київському національному університеті імені Т. Г. Шевченка також навчався 14-річний студент [21].

До слова, у Сумському державному університеті на перший курс психології вступила жінка у 66 років. Тож, безумовно, є певний середній вік навчання у вищому навчальному закладі й тому на нашу думку варто рівнятися саме на нього, оскільки кожен віковий період має свої особливості. Очевидно, що нас як психологів найбільше у даній роботі буде цікавити саме психологічний аспект. Безумовно, у кожній людині вище перераховані

психологічні властивості (спрямованість, темперамент, характер, здібності) є унікальними, проте існують певні закономірності у новоутвореннях даного періоду.

Про розвиток самоосвіти, як один із найважливіших новоутворень студентства, пише Л. Яворовська, відзначаючи що вона включає у себе пізнавальний елемент (відкриття свого «Я»), понятійний елемент (уявлення про свою індивідуальність, якості і сутності) й оціночно-вольовий елемент (самооцінка, самоповага). У той час як розвиток рефлексії, тобто самопізнання у вигляді роздумів над власними переживаннями, відчуттями й думками обумовлює критичну переоцінку раніше сформованих цінностей і сенсу життя, можливу їхню зміну і подальший розвиток [34, с. 14]. Це означає, що усі ціннісні надбання протягом попередніх років, найбільш критично та свідомо людина починає оцінювати та переоцінювати якраз у даному періоді.

Крім того, у тій же роботі Л. Яворовська цитує І. Кона, який писав, що сенс життя – це найважливіше новоутворення ранньої юності. Він відзначає, що саме в цей період життя проблема сенсу життя стає глобально всеохопною з урахуванням ближньої і дальньої перспективи. Крім того, важливим новоутворенням юності є поява життєвих планів, а в цьому виявляється установка на свідому побудову власного життя як прояв початку пошуку її сенсу [34, с. 15].

Саме із переоцінкою цінностей та початком планування подальшого життя й роздумами над сенсом життя і пов'язують вікову кризу, яка якраз слугує своєрідним переходом від шкільних років до студентських, коли одночасно стає більше не лише свобод та можливостей, але й обов'язків.

У своїй роботі Л. Жданюк виокремлює студентство як особливу соціальну групу, для якої характерні особливі умови проживання та побуту, навчання, трудової діяльності; яка вирізняється активною поведінкою в соціумі і системою цінностей. Взаємодія з різними соціальними групами, неформальними утвореннями, громадськими організаціями, пошук життєвих смислів, професійне самовизначення, прагнення до втілення інноваційних

винаходів, підтримка прогресивних поглядів, жага досягнень, активна життєва позиція, бажання до змін та перетворень життя – є основними рисами, що відрізняють студентство від інших соціальних груп [13, с. 30-31].

Отже, саме в юнацькому віці світогляд людини набуває певної сталості та послідовності. У цей час вже досить чітко визначаються вподобання, прагнення юної людини, тобто певна спрямованість. Для цього віку характерною є ідентифікація вже не тільки з конкретними об'єктами, але й з цінностями – абстрактними, загальнолюдськими або з цінностями певної групи, спільноти [26].

Про зміну зовнішньої ситуації у своїй роботі Т. Потапчук цитує думку Л. Божович, яка відзначала, що для студентського віку характерні нові соціальні умови й обставини, початок засвоєння нових діяльностей, розширення соціальних контактів і новий зміст висунених соціумом вимог. Саме ці обставини, а також необхідність визначити своє місце в житті, що постає перед особистістю, становлять головний аспект соціальної ситуації розвитку, а також є причиною формування нової духовної потреби – потреби у життєвому самовизначенні [26].

З одного боку молодь, що вчиться це – одна соціальна категорія, з іншого – усі вони є різні та унікальні за своїми вподобаннями, цінностями, поглядами, хобі, ставленням до інших тощо. Одночасно з тим є дослідження, які говорять, що навіть у однієї і тієї ж людини на різних етапах діяльності, наприклад, навчання можуть проявлятися різні види мотивації.

Різні види мотивації можуть бути обумовлені, як різними життєвими та віковими періодами, але й необхідністю прийняття певного вибору. «Необхідність прийняття особистісного вибору часто актуалізується при вирішенні життєвих завдань, заданих сучасними соціокультурними орієнтирами: вибір професії, навчального закладу, місця роботи, шляхів і темпів професійного розвитку; визначення кола спілкування (друзів, колег) і способів побудови взаємин, самовизначення в сімейному плані, питання самоосвіти та саморозвитку (емоційного, морального, духовного); вибір форм суспільно-

політичної та культурної активності, а також форм проведення вільного часу» [14, с. 121].

В процесі навчальної діяльності виникає та формується позитивна або негативна мотивація до своєї майбутньої професійної діяльності. Тобто ціннісно-мотиваційна сфера особистості під час навчання отримує динамічний розвиток або не отримує. На кожному етапі навчання різні мотиви спонукають студента до засвоєння знань, тобто мотив дозволяє особистості реалізовувати ті потреби та цінності, які вона мала на даному етапі. В процесі подальшої професіоналізації виникає нова ситуація, з'являються нові потреби та цінності [30].

Одночасно з тим, основною цільовою нашої роботи є саме студентське самоврядування, як більш вузька категорія усього студентства. Особливості саме їх ціннісно-мотиваційної сфери ми розглянемо далі, проте варто зазначити, що деякі вчені говорять про те, що студентство об'єднує спільний вид діяльності і воно являє в цьому сенсі єдину соціально-професійну групу. Суспільна діяльність породжує в студентства певну спільність інтересів, групову самосвідомість, специфічну субкультуру і спосіб життя, причому це доповнюється і підсилюється віковою однорідністю, якої не мають інші соціально-професійні групи. Соціально-психологічна спільність закріплюється діяльністю цілої низки політичних, культурно-просвітницьких, спортивних і побутових студентських організацій [12].

Як бачимо, період студентства є доволі насиченим періодом життя, оскільки новоутворення пов'язані із цим періодом перш за все є значимими впродовж усього життя. Саме в цей період людина, в порівнянні з попередніми роками, бере на себе максимальну відповідальність за своє майбутнє та теперішнє; вона переоцінює свої здобутки, цінності, а завдяки саморефлексії починає оцінювати свої можливі плани на життя. Таким чином, ніби задає собі вектор: навчання, родина, кар'єра, саморозвиток, тощо.

Про це у своїй роботі писав Т. Мюллер, говорячи, що студентські роки збагачені багатьма стресами, які стосуються вище зазначених причин [3, с. 42].

Однак у студентському віці буває ще й відома проблема: не кожен студент сповна реалізує великі потенційні можливості досягнення високого рівня розвитку моральної, інтелектуальної та фізичної сфер. Це пояснюється як недостатнім розвитком у 17-19 річних здатності до свідомої регуляції власної поведінки, так і прихованою ілюзією, що це зростання сил буде тривати «вічно», що краще життя ще попереду і всього омріяного можна легко досягнути [21].

Тож, підводячи підсумок даного підрозділу ми можемо говорити, що студентство – це окрема соціальна група віком 17-21 років, для якої притаманні такі специфічні новоутворення: початок осмислення власних цінностей, переосмислення власного життя та роздуми над власним сенсом життя. У цей період для людини змінюється і її зовнішня ситуація – розширюються соціальні контакти, збільшується кількість вимог, навик, здобутків. Ці всі фактори можуть обумовлювати вікову кризу, яка може перетікати у цей період як помітно для особи так і безсимптомно (тобто людина більш адаптувалася до умовних нових можливостей та вимог). Саме завдяки самовизначенню та самоусвідомленню, студенти починають обирати свій умовний вектор життя. Здебільшого, це вже не гуртки, куди у дитинстві змушували ходити батьки та не різні неформальні групи, куди вони долучались у підлітковому віці, щоб бути приналежним до чогось більше. Тут вже йдеться про ширший та більш значимий вектор і зазвичай це: навчання, робота, родина, кар'єра, саморозвиток. Тож, існує велика необхідність у вивченні ціннісно-мотиваційної сфери студентського самоврядування для мінімізації стресу, пом'якшення вікової кризи та полегшення усвідомлення сенсу власного життя та напрацювання плану на майбутнє.

1.3 Функції та завдання студентського самоврядування в структурі закладу вищої освіти та у навчально-професійній діяльності студентів

Враховуючи надану вище інформацію про психологічні особливості студентського віку, виникає запитання «а чи відрізняється ціннісно-мотиваційна сфера звичайних студентів та представників студентського самоврядування

закладу вищої освіти?»). Для того, щоб знайти відповідь на нього, ми вважаємо за доцільно розглянути той критерій, який і виділяє учасника студентського самоврядування від інших студентів, а саме – безпосередній факт приналежності до даної структури.

Тож, якщо дослівно цитувати ЗУ «Про вищу освіту», то «Студентське самоврядування - це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти».

Л. Подоляк дає ж наступне визначення: «Самоврядування - це гнучка динамічна система, яка ґрунтується на поєднанні адміністративних і суспільних студентських інституцій (старостат, студентський профком, студентська дирекція тощо). Органи самоврядування розраховані на широке залучення членів студентського колективу до вирішення питань його життєдіяльності» [21].

По факту, органи студентського самоврядування існують у кожному закладі вищої освіти, хоча й їх дієвість знаходиться на різних рівнях. Варто враховувати, що даний орган, з одного боку, є цілком добровільним, але з іншого – уся його діяльність регламентується різними нормативними документами, починаючи від ЗУ і завершуючи статутом кожного університету окремо.

Згідно того ж ЗУ, студентське самоврядування має серед своїх функцій та завдань: захист прав студентів, участь в удосконаленні освітнього процесу, організація заходів різного спрямування від науково-навчального до спортивно-масового, беруть участь у вирішенні побутових та соціальних питаннях, тощо. На справі, це виглядає наступним чином: кожен заклад вищої освіти має свій орган студентського самоврядування (або кілька), цей орган має свою структуру і у кожної людини в ній є певна участь. Чим вищий статус, тим більш регламентовані обов'язки та більші права.

Якщо говорити за структуру студентського самоврядування Сумського державного університету, то його очолює студентський ректор, який має свою

команду, а на чолі кожного факультету та інституту – знаходиться студентський декан чи директор, які у свою чергу мають свої команди. І, якщо звичайні активісти мають менше обов'язків, то щодо завдань студентського ректората, деканів та директорів з їх командами лягають ще й такі обов'язки, як розпорядження бюджетом самоврядування, ведення необхідної документації, участь у різних комісіях, радах та засіданнях, тощо. І частіше за все, участь у студентському самоврядуванні не є оплачуваною роботою, тож можна зробити припущення, що студенти, які долучаються до даної діяльності, мають певні особливості у ціннісно-мотиваційній сфері.

Отже, спираючись на Закон України «Про вищу освіту», ми у подальшому дослідженні враховуємо наступні завдання та функції студентського самоврядування в структурі закладу вищої освіти та у навчально-професійній діяльності студентів: 1) забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу; 2) забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; 3) сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності; 4) сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів; 5) сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; 6) організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями; 7) сприяння працевлаштуванню випускників; 8) участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами [21].

1.4. Проблема самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти

У попередніх розділах нашого дослідження ми розглянули різні підходи до розуміння ціннісно-мотиваційної сфери, особливості студентського віку з психологічної точки зору та роль студентського самоврядування в структурі закладу вищої освіти та у навчально-професійній діяльності студентів. Одночасно з тим, цільовою аудиторією нашого дослідження стали саме студенти, які входять до числа активу закладу вищої освіти (ЗВО). Метою

даного розділу є обґрунтування необхідності у вивченні ціннісно-мотиваційної сфери саме цієї категорії студентства.

А. Базиленко у своїй роботі наводить наступні особливості характеру, якими характеризуються учасники студентського самоврядування:

- самостійність у прийнятті рішень;
- прояви ініціативи;
- вміння ці ініціативи в процесі планування та реалізації в інтересах колективу із залученням людських ресурсів;
- здатність до аналізу своєї роботи, підбиття підсумків зробленого і прийняття відповідних рішень, що сприяють самовихованню і розвитку особистісних якостей, формуванню активної життєвої позиції [5].

До даного переліку ми б додали і наступні наші спостереження: для студентів, які входять до самоврядування свого навчального закладу, важливим є не лише власна самореалізація та саморозвиток, але й розбудова соціокультурного середовища довкола себе. Саме тому інколи студентських активістів асоціюють із альтруїстами, оскільки, як ми писали в попередньому розділі, за свою діяльність не отримують коштів. А по факту, робота, що виконується студентськими активістами за своєю ефективністю та кількістю дорівнює роботі фахівців, які офіційно працюють та отримують заробітну плату та соціально забезпечені. Тож, учасникам студентського самоврядування характерна небайдужість до оточуючого суспільства: на рівні власної групи, факультету, інституту, університету, області, тощо.

Наведені вище положення свідчать про те, що у нашої цільової аудиторії є певні особливості у структурі ціннісно-мотиваційної сфери, адже чомусь саме вони опинилися у даній структурі закладу вищої освіти. Звісно ж, ми припускаємо, що не всі студенти, які мають подібні характеристики входять до студентського самоврядування, точно так само, як і не всі студенти, які належать до даного органу – мають дані характеристики. Проте, на нашу думку, данні відмінності можна буде виявити за допомогою відповідних статистичних показників.

Чому ж ми вважаємо, що існує певна проблема у самопізнанні та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти? Окрім загальних особливостей та проблем студентського віку, які самі по собі вже створюють труднощі у самореалізації студентів через новоутворення, вікові кризи та зміну зовнішньої ситуації розвитку, студентське самоврядування, на нашу думку, має певні особливості. З одного боку, студентів, які входять до таких органів, прийнято вважати більш відповідальними, талановитими, само організованими і здавалося б, більш стійкими до психологічних проблем даного віку. З іншого боку, окрім усвідомлення власних цінностей, потреб, мотивів, будування планів на життя (все те, що характеризує студентський вік більшості студентів) саме на цих студентів, нам здається, здійснюється ще й певний соціальний тиск. Наприклад, на першому курсі студент, керуючись власними особливостями характеру вступає до студентського самоврядування, а через рік він починає вагатися – піти з нього чи ні, бо наче змінюються пріоритети у житті: власна родина, робота, наука, тощо, але викладачі та адміністрація університету вже звикла, що він активіст і своїми діями вони заохочують його до продовження його діяльності. В такому випадку, студент не може повноцінно проаналізувати власну діяльність у структурі самоврядування та вирішити, якій вибір йому зробити, тому що він не до кінця розуміє, чого він хоче, але розуміє, що його діяльність на першому курсі в самоврядуванні є соціально-заохочуваною. Саме тому в ньому може зароджуватися внутрішній конфлікт.

Отже, потреба у вивченні проблеми самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти обумовлена не лише особливостями студентського віку (новоутвореннями, віковими кризами та зміною зовнішньої ситуації), але й суспільним сприйняттям та очікуваннями по відношенню до студентського самоврядування. Ми припускаємо, що додатковим фактором виникнення внутрішніх конфліктів у представників студентського самоврядування є ще й те, що до їх діяльності у оточуючого їх соціального середовища (студентів,

викладачів, адміністрації ЗВО, тощо) є певне ставлення та очікування, які деякі активісти намагаються виправдати в супереч особливостям спрямування власної ціннісно-мотиваційної сфери. Тим самим, ми підкреслюємо важливість вивчення ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти для того, щоб знаючи їх, студенти могли більш легко адаптуватися до нових умов, розв'язувати зовнішні і внутрішні конфлікти та бути більш ефективними у власній діяльності.

Висновки до першого розділу

Підводячи підсумки першого розділу, ми можемо сформулювати наступні висновки.

1. Ціннісно-мотиваційна сфера – частина людської психіки, яка визначає її погляди на життя, соціум, власний сенс життя, взаємозв'язок із іншими об'єктами та предметами, що безпосередньо відображається у її діяльності. Дана сфера являє собою ніби орієнтиром людської діяльності, на які вона орієнтується при здійсненні тієї чи іншої діяльності. Саме тому, особливості цінностей та мотивації варто вивчати комплексно, оскільки лише так, на нашу думку, можна досягнути ефективних показників.

2. Студентство – це окрема соціальна група віком 17-21 років, для якої притаманні такі специфічні новоутворення: початок осмислення власних цінностей, переосмислення власного життя та роздуми над власним сенсом життя. У цей період для людини змінюється і її зовнішня ситуація – розширюються соціальні контакти, збільшується кількість вимог, навик, здобутків.

3. Говорячи ж про студентське самоврядування, як можливість для студентів само реалізувати себе, то їх завдання та функції охоплюють собою достатньо широкий спектр, починаючи від захисту прав студентів і завершуючи організацією навчального та культурного дозвілля.

4. Отже, потреба у вивченні проблеми самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладу вищої освіти обумовлена не лише особливостями студентського віку

(новоутвореннями, віковими кризами та зміною зовнішньої ситуації), але й суспільним сприйняттям та очікуваннями по відношенню до студентського самоврядування. Тим самим, ми підкреслюємо важливість вивчення ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти для того, щоб знаючи їх, студенти могли більш легко адаптуватися до нових умов, розв'язувати зовнішні і внутрішні конфлікти та бути більш ефективними у власній діяльності.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Організація та методи дослідження

Для того щоб підтвердити або спростувати нашу гіпотезу, що студенти-представники студентського самоврядування мають певні відмінності у ціннісно-мотиваційній сфері порівняно з іншими студентами закладу вищої освіти, ми провели відповідне емпіричне дослідження даної проблеми. При цьому цінності ми досліджували за допомогою «Методики вивчення ціннісних орієнтацій» Ш. Шварца, а мотиви – за допомогою методики «Діагностика мотиваційної структури особистості» В. Мільмана.

В дослідженні прийняло участь 60 осіб (30 із яких зі студентського самоврядування та 30 звичайних студентів). Дана розбивка необхідна для того, щоб визначити, чи є відмінності у ціннісно-мотиваційній сфері у студентів-представників органів студентського самоврядування порівняно з іншими студентами закладу вищої освіти

Серед 60 осіб були залучені студенти різних факультетів та інститутів: Сумського державного університету, Сумського державного педагогічного університету та Запорізького національного університету. Вік осіб 17-21 років. Середній вік – 19,6 років (наймолодшим респондентам 17 років, а найстаршим – 21 рік).

Розглянемо параметри психодіагностичних методик, які ми застосували у нашому дослідженні.

Методика «Діагностика мотиваційної структури особистості» В.Є. Мільмана.

Метою методики є діагностування мотиваційного профілю особистості.

Студентам було запропоновано 14 тверджень, які стосувалися їх життєвих прагнень та деяких сфер їх життя. Кожне твердження мало 8 варіантів відповіді, кожному із яких потрібно було оцінити наступним чином:

- «++» - так, згоден,

- «+» - скоріше згоден,
- «=» - коли як
- «-» - ні, не згоден.
- «?» - не знаю.

Відповідно учасники мали швидко та не задумуючись оцінити наведені твердження. Загалом методика зайняла до 20 хвилин.

Дана методика дозволяє виявляти такі тенденції особистості:

- *мотивація підтримки життєзабезпечення (Ж)* відображає турботу суб'єкта про нагальні умови існування, прагнення забезпечити себе та своїх близьких матеріальними ресурсами життя;

- *мотиви комфорту та власної безпеки (К)* – турбота про засоби існування в досконалих, зручних, надійних проявах, що приносять більше задоволення;

- *статусно-престижна мотивація (С)* – це мотиви підтримки життєдіяльності та комфорту, але в соціальній сфері. Відображає прагнення суб'єкта отримувати увагу та визнання оточуючих, престиж, соціальний статус у суспільстві, вплив та владу;

- *мотивація спілкування (О)* – приєднання до групи, пристосування до соціальних норм;

- *мотивація загальної активності (Д)* відображає енергійність, прагнення суб'єкта виразити свою енергію та уміння в різних сферах діяльності;

- *мотивація творчої активності (ДР)* відображає прагнення суб'єкта використовувати власну енергію та здібності в сфері, де можливо отримати творчі результати;

- *мотивація соціальної (громадської) корисності (ОД)* – спрямованість на соціальну діяльність [11].

«Методика вивчення ціннісних орієнтацій» Ш. Шварца.

Метою даної методики є визначення провідних цінностей осіб. Студентам було запропоновано 57 цінностей, який включав у себе д розподіли: перший пропонував за шкалою від -1 до 7 оцінити важливість цінність у цілому

для людини, а другий за аналогічною шкалою пропонував оцінити наскільки наведені цінності є важливими саме для даної людини (списки, відповідно, були різні)

Дана методика має наступні шкали:

- *влада (Power)* — соціальний статус, домінування над людьми/ ми і ресурсами;
- *досягнення (Achievement)* — особистий успіх відповідно до соціальних стандартів;
- *гедонізм (Hedonism)* — насолода або чуттєве задоволення;
- *стимуляція (Stimulation)* — хвилювання і новизна;
- *самотійність (Self/Direction)* — самотійність думки і дії;
- *універсалізм (Universalism)* — розуміння, терпимість і захист благополуччя всіх людей і природи;
- *доброта (Benevolence)*;
- *збереження і підвищення благополуччя близьких людей*;
- *традиція (Tradition)* — повага до культурних і релігійних звичаїв та ідей і відповідальність за їх збереження;
- *конформність (Conformity)* — стримування дій і спонукань, які можуть нашкодити іншим і не відповідають соціальним очікуванням;
- *безпека (Security)* — безпека і стабільність суспільства, відносин і самого себе [25].

По двом методикам варто зазначити, що проходячи їх, студентам важко було передбачити результат (тобто це мінімізує навмисно нечесне їх проходження). Крім того, ціллю цих методик не є цілеспрямоване оцінювання цінностей або мотивів із метою визначення «правильних» або «не правильних». Дані методики дозволяють визначити індивідуальні ієрархії як цінностей, так і мотивів, скласти профілі як осіб так і груп.

2.2. Аналіз результатів дослідження ціннісних орієнтацій представників студентського самоврядування за методикою Ш. Шварца

Методика «Ціннісні орієнтації» Ш. Шварца має наступні шкали: комфортність, традиції, доброта, гедонізм, самостійність, стимуляція, безпека, досягнення, влада та універсалізм.

Найбільш популярними цінностями (рис. 1) серед представників студентського самоврядування є:

1. стимуляція – (5,333), 2. досягнення (5), 3. самостійність (4,8), 4. гедонізм (4,333), 5. безпека і влада (4), 6. доброта (3,6), 7. комфортність(3,5), універсалізм (2,875), традиції (2). Це означає, що данні цінності частіше обирали представники студентського самоврядування, ніж інші цінності.

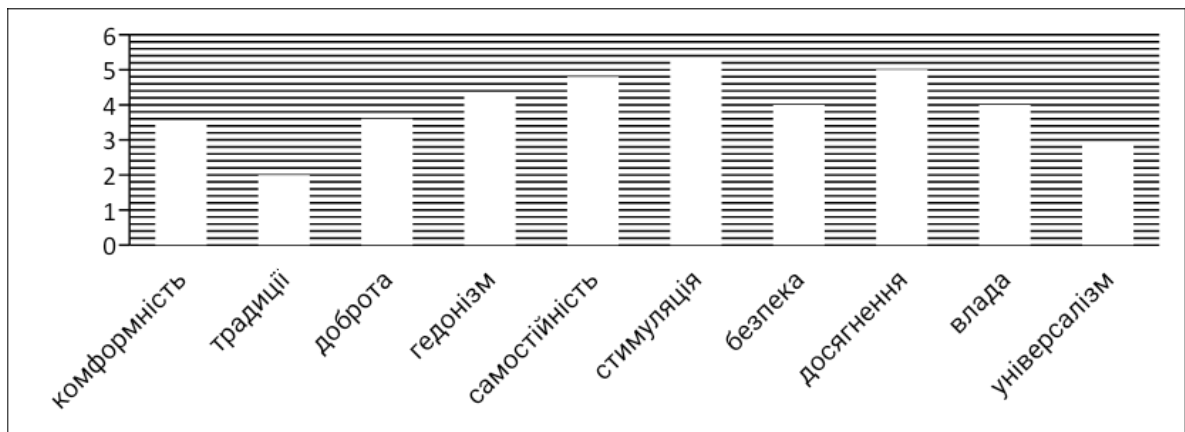

Рис. 1 Переважання цінностей за показником (Mo) у першої групи студентів

Найбільш популярними цінностями серед не представників студентського самоврядування (рис.2) є:

1. гедонізм (5,33), 2. самостійність (4,2), 3. доброта (4), 4. безпека (3,8), 5. досягнення і універсалізм (3,75), 6. влада (3,5), 7. традиції і стимуляція (3), 8. комфортність (2,5)

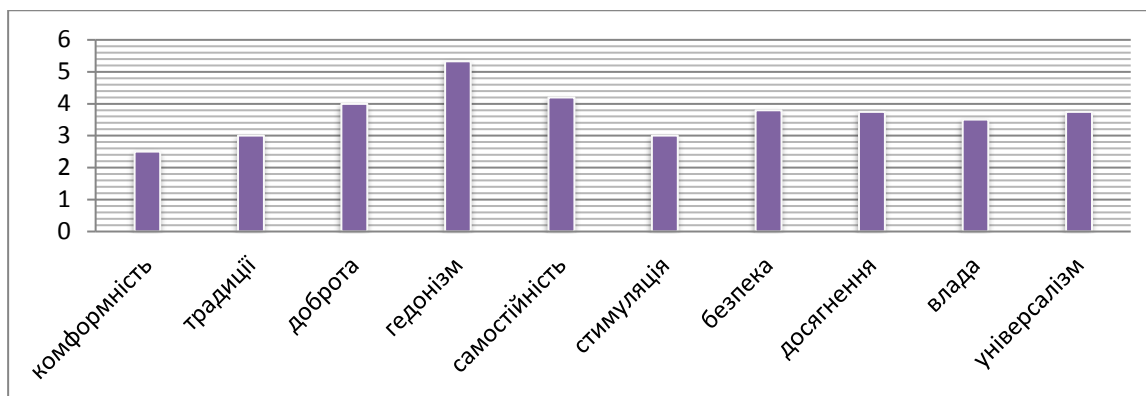

Рис. 2. Переважання цінностей за показником (Mo) у другій групі студентів

Щодо значень дисперсії та середнього відхилення, які наведені у таблиці 1, то у 2 групі студентів, які не входять до числа представників студентського самоврядування значення дещо вищі, ніж 1 групі студентів. Це може говорити, що 1 група студентів давала більш однорідні відповіді. Тобто, представники студентського самоврядування частіше і більше цінності оцінювали подібно.

Таблиця 1

Порівняння значень дисперсії та стандартного відхилення цінностей

	1 група студентів	2 група студентів
Дисперсія	1,22	1,29
Ст. відхилення	1,08	1,11

Щодо кореляційних зв'язків за коефіцієнтом кореляції Пірсона (рівень значимості – 0,05), критичне значення – 0,361.

Тож, маємо такі зв'язки між наступними цінностями, які представлені у таблиці 2:

«комфорт» і «традиції» (0,54), «комфорт» і «доброта» (0,403), «комфорт» і «самостійність» (0,59), «комфорт» і «безпека» (0,51), «комфорт» і «універсалізм» (0,43); «традиції» і «доброта» (0,359), «традиції» і «безпека» (0,51), «традиції» і «досягнення» (0,37). Загалом, ми нарахували 13 кореляційних зв'язків.

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки цінностей першої групи студентів

	Комформність	Традиції	Доброта	Гедонізм	Самостійність	Стимуляція	Безпека	Досягнення	Влада	Універсалізм
комформність	1									
Традиції	0,542	1								
Доброта	0,403	0,359	1							
Гедонізм	-	-	-	1						
самостійність	0,596	-	0,385	-	1					
Стимуляція	-	-	-	-	-	1				
Безпека	0,511	0,513	-	0,424	-	-	1			
Досягнення	-	0,371	-	-	0,360	-	-	1		
Влада	-	-	-	-	-	-	-	0,389	1	
універсалізм	0,435	-	-	-	-	-	0,365	-		1

Студенти, які не входять до органів студентського самоврядування мають менше кореляційних зв'язків між цінностями (таблиця 3). «Комфорт» і «традиції» (0,37), «традиції» і «доброта» (0,41), «традиції» і «безпека» (0,38).

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки цінностей другої групи студентів

	Комформність	Традиції	Доброта	Гедонізм	Самостійність	Стимуляція	Безпека	Досягнення	Влада	Універсалізм
Комформність	1									
Традиції	0,378	1								
Доброта	-	0,411	1							
Гедонізм	-	-	-	1						
Самостійність	-	-	-	-	1					
Стимуляція	-	-	-	-	-	1				
Безпека	-	0,388	-	-	-	-	1			
Досягнення	-	-	-	-	-	-	-	1		
Влада	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Універсалізм	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Не дивлячись на те, що дана вибірка студентів містить лише три кореляційні зв'язки, які містяться і у вибірці студентів-представників студентського самоврядування, ми можемо говорити про існування різниці між

ними. Таким чином цінності студентів-активістів є більш взаємопов'язаними між собою, що може говорити про гармонійність у ціннісній сфері студентів-представників студентського самоврядування. Завдяки показнику кореляції ми змогли прослідкувати, чи є залежність між обраними цінностями, наприклад, чи означає, що якщо для людини є важливою цінність «влада», що вона обов'язково обере і цінність «досягнення»?

Отже, можемо говорити, що представники студентського самоврядування на відмін від інших студентів мають наступні особливості у системі цінностей. Їх усереднена ієрархія має наступний вигляд: стимуляція, досягнення, самостійність, гедонізм, безпека, влада, доброта, комфортність, універсалізм, традиції. І на відмін від інших студентів, дана ієрархія нам показує, що для даних студентів велике значення щось нове для них особисто, визнання суспільством та приймання самостійних рішень. У той же час, цінності, які обирали представники студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення. Кореляційні ж зв'язки нам показали, що по перше, цінності представників студентського самоврядування є більш взаємопов'язаними, оскільки мають 13 зв'язків, у той час як інші студенти – 3. По друге, можна відслідкувати, що із усіх зв'язків цінність «комфорт» має 5 (найбільшу кількість), це може говорити, що цінність комфорту вони відчують, тоді, коли: 1) можуть самостійно приймати рішення, 2) впевнені у безпеці суспільства та своїх близьких, 3) мають можливість до самореалізації, 3) витримані традиційні для них норми та принципи.

2.3 Аналіз результатів дослідження мотиваційної структури особистості представників студентського самоврядування за методикою В. Мільмана

Методика «Дослідження мотиваційної структури особистості» В. Мільмана має наступні 7 шкал: життєзабезпечення, комфорт, соціальний статус, спілкування, загальна активність, творча активність, суспільна користь.

За результатами проведення нашого дослідження найбільш поширеними мотивами (мода) представників студентського самоврядування є: творча активність (30), спілкування (24), суспільна користь (23), соціальний статус (22), життєзабезпечення і загальна активність (20), комфорт (14)

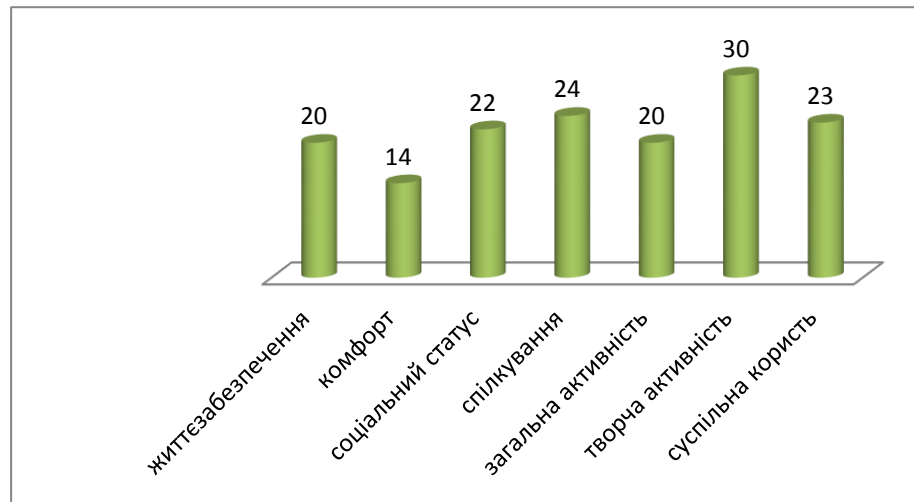

Рис.3 Переважання мотивів за показником (Mo) у першої групи студентів

Найпоширенішими ж мотивами студентів, що не входять до органів студентського самоврядування є: спілкування (26), творча активність (25), комфорт і загальна активність (23), соціальний статус і суспільна користь (19), життєзабезпечення (17)

Тож, можемо відзначити наступні особливості: на перших двох місцях в обох вибірках стоять «спілкування» і «творча активність», але якщо подивитися на середнє значення, то «творча активність у активістів» - 30,73, а другої вибірки - 26,23; середнє значення «спілкування» у активістів - 24,96, а другої групи - 25,33. Дані значення показують, що якщо мотив «спілкування» знаходиться орієнтовно на однаковому рівні, то «творча активність» має значний відрив.

Щодо інших мотивів, то наступні позиції у вибірках відрізняються. Від так, якщо для першої вибірки важливими є «суспільна корисність» і «соціальний статус», то у другої вибірки вони займають перед останні позиції. А «комфорт»

і «загальна активність», які займають у першій вибірці знаходяться в кінці списку, у другій вибірці – знаходяться по середині.

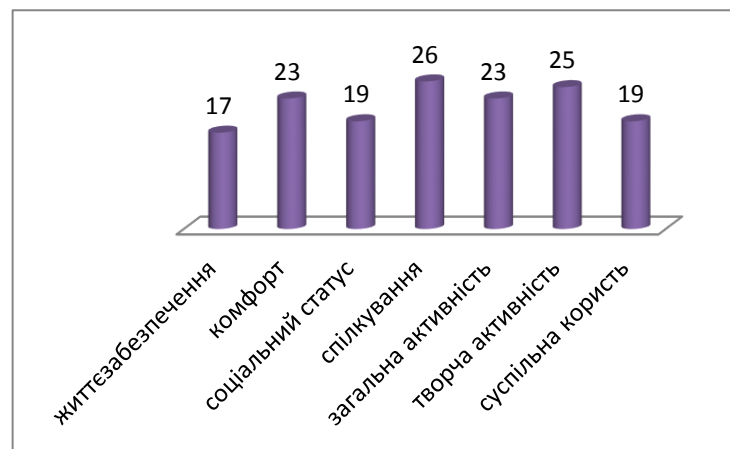

Рис. 4. Переважання мотивів за показником (Mo) у другій групі студентів

Значення дисперсії та стандартного відхилення у 2 вибірці студентів, які не входять до складу студентського самоврядування – вищі, ніж у першій вибірці. Це говорить про те, що 1 група студентів давала більш однорідні відповіді.

Таблиця 4

Порівняння значень дисперсії та стандартного відхилення мотивів

	1 вибірка студентів	2 вибірка студентів
Дисперсія	12,76	21,45
Ст. відхилення	3,48	4,52

Щодо кореляційних зв'язків за коефіцієнтом кореляції Пірсона (рівень значимості – 0,05), критичне значення – 0,36. Тож, маємо такі зв'язки між наступними мотивами у представників студентського самоврядування:

«Комфорт» і «загальна активність» (0,48), «суспільна користь» і «загальна активність» (0,36), «суспільна користь» і «творча активність» (0,37).

Таблиця 5

Кореляційні зв'язки мотивів першої вибірки

	Життє- Забезпе- чення	Ком- форт	соціальний статус	Спілку- вання	Загальна активність	творча активність	суспільна користь
життєзабезпечення	1						
комфорт	-	1					
соціальний статус	-	-	1				
спілкування	-	-	-	1			
загальна активність	-	0,482	-	-	1		
творча активність	-	-	-	-	-	1	
суспільна користь	-	-	-	-	0,365	0,374	1

У другій вибірці студентів маємо наступні кореляційні зв'язки:

«комфорт» і «життєзабезпечення» (0,39), «суспільна користь» і «соціальний статус» (0,39), «творча активність» і «спілкування» (0,43), «творча активність» і «загальна активність» (0,43).

Таблиця 6

Кореляційні зв'язки мотивів другої вибірки

	Життє- забезпе- чення	Ком- форт	соціальний статус	Спіл- кування	загальна активність	творча активність	суспільна користь
життєзабезпечення	1						
комфорт	0,395	1					
соціальний статус	-	-	1				
спілкування	-	-	-	1			
загальна активність	-	-	-	-	1		
творча активність	-	-	-	0,433	0,437	1	
суспільна користь	-	-	0,392	-	-	-	1

Отже, можемо зробити наступні висновки щодо мотиваційної структури представників студентського самоврядування, щодо ієрархії, то вона має наступний вигляд: творча активність, спілкування, суспільна користь, соціальний статус, життєзабезпечення, загальна активність, комфорт. У першу чергу, ми можемо помітити що спілкування та творча активність знаходяться на однаковому рівні, хоча якраз різниця в тому, що показники «творчої активності» між вибірками є значним і для представників студентського самоврядування є

більш значимими. Наступним, що можна прослідкувати, це те, що суспільна корисність та соціальний статус у представників студентського самоврядування займають вищі позиції, ніж у інших студентів і відповідно - життєзабезпечення, загальна активність, комфорт – на останніх місцях. Крім того, мотиви представників студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення. Це може говорити про те, що у цих студентів є більше спільного між собою, ніж у другої вибірки студентів. Щодо зв'язків між мотивами першої вибірки студентів, то їх всього три, і два із них має домінуючий мотив «суспільна корисність», яка безпосередньо із отриманих даних, пов'язана із загальною та творчою активністю, що може говорити, що даних студентів буде мотивувати творча діяльність, яка буде містити в собі взаємодію із іншими людьми та нестиме за собою суспільно-корисну значимість.

2.4 Особливості взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та мотиваційної структури особистості представників студентського самоврядування

Розглянемо особливості взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та мотиваційної структури особистості представників студентського самоврядування.

Враховуючи, що загальна вибірка у нас 60 осіб, то на рівні значимості 0,05, критичне значення становить 0,254 за коефіцієнтом кореляції Пірсона.

Серед результатів представників студентського самоврядування маємо як пряму так і зворотню кореляцію, дані якої наведені у таблиці 6.

А саме: цінність «комформність» пов'язана із мотивами «творча активність» (0,25) та «суспільна користь» (0,33).

Цінність «традиції» має зв'язок із мотивом «суспільна користь» (0,28). Цінність «доброта» має зв'язок із мотивом «творча активність» (0,36). А цінність «самостворення» має зв'язки із мотивами «творча активність» (0,43) і «суспільна користь» (0,50). Крім того, ми маємо і зворотню кореляцію. Наприклад, найбільшою протилежною кореляцією є зв'язок між цінністю

«стимуляції» та мотивом «творча активність» (0,55), а мотив «соціальний статус» має два протилежні кореляційні зв'язки із цінностями «влади» (-0,29) та «універсалізм» (-0,36).

Таблиця 6

Кореляційні зв'язки цінностей та мотивів першої вибірки студентів

	комфор мність	Тра- диції	Доб- рота	Гедоні зм	Самос- тійніс- ть	Сти- муляція	Безпе- ка	досягн- ення	Вла- Да	уніве- рсалі- зм
Життєзабезп.	-0,378	-	-	-	-0,43	-	-	-	-	-
Комфорт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Соц. статус	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,297	- 0,365
Спілкування	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Загальна акт.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Творча акт.	0,257	-	0,368	-	0,435	-0,553	-	-	-	-
Сусп. кор.	0,331	0,286	-	-	0,503	-	-	-	-	-

Натомість серед студентів, які не входять до складу студентського самоврядування маємо трохи іншу картину (таблиця 7).

Цінність «традиції» має два зв'язки із мотивами «соціальний статус» (0,34) та «суспільна користь» (0,27). Цінність «гедонізм» із мотивами «соціальний статус» (0,35) і «суспільна користь» (0,36). Цінність «самотійність» із мотивом «загальна користь» (0,26), а цінність «влада» із мотивом «соціального статусу» (0,35). У даної вибірки, також, є і зворотні кореляційні зв'язки.

Наприклад, найбільший зворотній зв'язок має цінність «досягнення» та мотив «соціального статусу» (-0,49), а цінність «влада» має два зворотні зв'язки із мотивами «спілкування» (-0,47) та «творча активність» (-0,37).

Таблиця 7

Кореляційні зв'язки цінностей та мотивів другої вибірки студентів

	<i>Ком- форм.</i>	<i>Тради ції</i>	<i>Добро та</i>	<i>Гедо нізм</i>	<i>Самос Тійніс.</i>	<i>Сти муляція</i>	<i>безпека</i>	<i>Досяг нення</i>	<i>влада</i>	<i>Універ салізм</i>
життєзабезпечення	-	-	-	-	-	-	-	-0,33	-	-
комфорт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
соціальний статус	-	0,348	-	0,351	-	-	-	-0,49	0,359	-
спілкування	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
загальна активність	-	-	-	-	0,267	-	-	-	-0,47	-
творча активність	-	-	-0,287	-	-	-	-	-	-0,37	-
суспільна користь	-	0,27	-	0,369	-	-	-	-	-	-

Таким чином, ми можемо говорити про те, що для представників студентського самоврядування, враховуючи отриману нами ієрархію цінностей, то для задоволення цінності «самостійність» студентам варто звертати увагу на мотиви «творчої активності» та «суспільна користь». Це означає, що для них є важливим самостійне прийняття рішень, а мотивуючим фактором до скоєння якоїсь дії може слугувати прояв творчості та відчуття суспільної значимості самих себе. Враховуючи ж протилежну кореляцію, то варто зазначити, що важливий мотив «соціальний статус» не є дієвим при задоволенні цінностей «влади» та «універсалізму».

Висновки до другого розділу

Підводячи підсумки другого розділу, варто відзначити наступне.

1. По двом методикам («Методика вивчення ціннісних орієнтацій Ш. Шварца» та методика «Діагностика мотиваційної структури особистості В. Мільмана») варто зазначити, що проходячи їх, студентам важко було передбачити результат (тобто це мінімізує навмисно нечесне їх проходження). Крім того, ціллю цих методик не є цілеспрямоване оцінювання цінностей або мотивів із метою визначення «правильних» або «не правильних». Дані методики дозволяють визначити індивідуальні ієрархії як цінностей, так і мотивів, скласти профілі як осіб так і груп.

2. Представники студентського самоврядування на відмін від інших студентів мають наступні особливості у системі цінностей. Їх усереднена

ієрархія має наступний вигляд: стимуляція, досягнення, самостійність, гедонізм, безпека, влада, доброта, комформність, універсалізм, традиції. У той же час, цінності, які обирали представники студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення. Кореляційні ж зв'язки нам показали, що по перше, цінності представників студентського самоврядування є більш взаємопов'язаними.

3. Щодо мотиваційної структури представників студентського самоврядування, щодо ієрархії, то вона має наступний вигляд: творча активність, спілкування, суспільна користь, соціальний статус, життєзабезпечення, загальна активність, комфорт. Крім того, мотиви представників студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення.

РОЗДІЛ 3. ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА ІЗ САМОПІЗНАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1 Теоретичне обґрунтування тренінгу з розвитку ціннісно-мотиваційної сфери студентів-представників студентського самоврядування

Питання ціннісно-мотиваційної сфери, безумовно, були досліджені різними психологічними школами. Одночасно з тим, деякі з них надавали більше значення їм, деякі менше. Підходи із цінностями та мотивами, також, різняться. Виходячи із вивченої нами інформації, що міститься в попередніх розділах варто наголосити на тому, що цінності та мотиви – це частини людської психіки, які в нашому розумінні не підлягають штучному розвитку або корегуванню.

Перш за все, ми вважаємо, що для людини важливим є самопізнання себе. Різниця між «розвитком» та «самопізнанням» полягає у тому, що друге поняття передбачає, що людина сама зацікавлена та виявляє бажання та вольові зусилля до змін. Натомість «розвиток» передбачає, що хтось буде розвивати людину. Тож, у нашій роботі ми пропонуємо дотримуватися саме понять із частинкою «само». Хоча, й безумовно, роль психолога буде полягати у допомозі студентам пізнати самих себе. У даний контекст ми закладаємо важливість відповідальності, про яку писав В. Франкл, а саме: «екзистенціальний аналіз має на меті усвідомити відповідальність, оскільки вона – одна з основ життя людини. Якщо бути людиною означає бути свідомим і відповідальним, то екзистенціальний аналіз – це психотерапія, основою якої є свідомість відповідальності» [33, с. 48].

Саме тому наша тренінгові програма розроблена з опорою на екзистенціальний напрямок в психології. Цікавим є те, що саме екзистенціаліст І. Ялом вказав на наступні мотиви, які змушують нас вивчати своє оточення: бажання влади, сили, безпека та чисті знання (маючи на увазі «притаманне нам

бажання знати та досліджувати заради самих знань та досліджень») [36]. Як бачимо, дані мотиви є і у нашій першій вибірці.

Прибічники екзистенціального напрямку (Л. Бінсвангер, М. Босс, Р. Мей, І. Ялом, Д. Бюдженталь, В. Франкл) стверджують, що даний напрямок психології та психотерапії не схожий на інші напрямки і мають будуватися за іншою теоретичною моделлю. У роботі Б. Дем'яненко написано про це наступним чином: «Екзистенційна психотерапія має будуватися на власному методі (феноменології) та власних поняттях (буття-у-мирі, модуси існування, свобода, відповідальність, становлення, трансценденція, екзистенціальна комунікація, екзистенціальний копінг, сенс буття). На місце каузальності екзистенціальні психологи та психотерапевти ставлять поняття мотивації» [10].

У даному напрямку мотивація передбачає усвідомлення зв'язку між причиною та наслідком певної діяльності. Оскільки наша програма буде спрямована на те, щоб допомогти студентам визначити власні цінності та мотиви, що дозволить більш ефективно спрямовувати свою енергію у різні сфери студентського життя, то може здатися, що це задача когнітивно-поведінкової терапії або НЛП, проте дані підходи суттєво відрізняються як у світогляді, так і у методах роботи.

І. Ялом відзначає: «З екзистенціальної точки зору, глибоко досліджувати не означає досліджувати минуле; це означає відсунути повсякденні турботи і глибоко роздумувати про свою екзистенціальну ситуацію. Це означає міркувати про те, що поза часом - про відносини своєї свідомості і простору навколо, своїх ніг і ґрунту під ними. Це значить міркувати не про те, яким чином ми стали такими, якими є ми є, а про те, що ми є» [35].

Одночасно з тим екзистенційна психологія базується на усвідомленні певних базисів існування: свобода, ізоляція, безсенсовність, смерть. Існують міфи, що робота в даному напрямку – це розмови лише про ці даності і запити клієнтів напрямку пов'язані лише з ними. Проте на сторінках тієї ж книги І. Ялом [35] говорить про те, що інколи люди говорячи про свої проблеми, навіть не усвідомлюють, що вони мають екзистенціальне підґрунтя. А екзистенціальні

питання – це й питання «для чого?». Тобто пошуки сенсу не лише у власному існуванні, але й в повсякденних справах, які впливають на наповненість життя людини в цілому, а значить і на її ставлення до смерті.

Даний напрямок часто відносять до гуманістичного, посилаючись на їх визнання людської індивідуальності. І хоча так і є, проте це окремий напрям. Говорячи ж про індивідуальний підхід, не можна не проілюструвати ставлення Дж. Бьюдженталя до стандартизованих методик. У своїй роботі «Мистецтво психотерапевта» він писав, що за роки своєї роботи він відмовився від різних стандартизованих методик (проективних в тому числі), він не використовує гіпноз, вправи гештальт по типу «пустий стілець», ролеві ігри та інше. Обґрунтовуючи це «кожна із цих технік пропонувала швидкоплинне враження про людей із якими я працював, кожна із них була по своєму особлива. Врешті решт, кожна із них перетворювала усіх цих людей в об'єкт моїх досліджень, в об'єкт вивчення, в об'єкт самої техніки» [7, с. 124].

Наша ж програма допоможе усвідомити кожному учаснику власну індивідуальність, оскільки це є важливою складовою психічного здоров'я. В. Франкл писав: [33, с. 127] «Допоки людина не збагне, що становить неповторність та унікальність її екзистенції, вона не зможе зрозуміти, що виконання її життєвого завдання є обов'язковим саме для неї». Тим самим, В. Франкл підводив до того, що завдяки тому, що людина усвідомить власну унікальність (те, що відрізняє її від інших), вона зможе легше знайти свій сенс існування, а значить зробити своє життя більш наповненим та зменшеним тривогою та страхом.

Одночасно з тим, екзистенціальний напрямок дозволяє працювати і в груповій формі, а глибина тем, які будуть підійматися залежить лише від самих учасників групи. Оскільки базис консультування, терапії і інших форм роботи в даному напрямку – це те, що для кожного клієнта має створюватися власна терапія, власний підхід.

Оскільки наша програма буде розвиваючою, то її впроваджувати ми будемо в груповій роботі. Вважається, що робота в групі є ніби віддзеркаленням

життя кожного окремого учасника й у міні-соціумі вони вирішують не лише нагальні питання, але й вчаться комунікувати між собою.

Про це писали і М. Мушкевич з С. Чагарною: «Взаємини і взаємодії, в які вступає клієнт в групі, значною мірою відображають його справжні взаємостосунки, оскільки група виступає як модель реального життя, де клієнт проявляє ті ж відносини, установки, цінності, ті ж способи емоційного реагування і поведінкові реакції. Використання групової динаміки спрямоване на те, щоб кожен учасник мав можливість проявити себе, а також на створення в групі ефективної системи зворотного зв'язку, який дозволяє клієнту адекватніше і глибше зрозуміти самого себе» [13, С.406].

К. Рудестам також підкреслив даний ефект групової роботи та додав: «У кінці-кінців, досвід, який людина отримує в груповій роботі переноситься на зовнішній світ» [27, с.15]. Тож, як бачимо, з одного боку, людина переносить свій досвід у групову роботу, а з іншого – досвід групових взаємовідносин у життя.

Крім того, обґрунтовуючи важливість роботи з даної теми саме у груповій формі варто відзначити, що окрім того, що терапевтична група є умовним «міні-життям», так ще й у такій формі є можливість для учасників відчувати, що ті питання, які їх турбують є не унікальними. І. Ялом про даний феномен говорив, що не існує таких людських справ, які б повністю лежали за межами досвіду інших людей [36].

Враховуючи, що теми, які можуть бути підняті групою виявляться глибинними, то емпатія та максимально-дозволене терапевту саморозкриття (яке притаманне даному напрямку, до речі, на відмін від багатьох інших) дозволить зробити цей процес м'яким та екологічним, допомагаючи клієнту говорити про різні теми за полюсами.

Виходячи із отриманих нами результатів дослідження, а саме із того, що для нашої цільової аудиторії є важливим і цінним відчуття власної корисності, то ми маємо ще одне підтвердження доцільності використання групової форми роботи, а саме: «унікальність групової роботи полягає в тому, що це єдина

форма роботи, яка дає людям можливість бути корисними для інших» [36]. На практиці це ж означає, що в груповій роботі студенти матимуть можливість допомагати одне одному: порадаю, справою, саморозкриттям... Тим самим, зможуть практично відслудкувати у безпечному терапевтичному середовищі власні відчуття під час задоволення їх цінності, яка є важливою у їх ієрархії.

Врешті-решт, наш тренінг називається тренінгом із самопізнання та саморозвитку ціннісно-мотиваційної сфери не просто так. Враховуючи існування різних класифікацій та видів тренінгів, нами було обрано саме тренінг із особистісного зростання, яке включає в себе саморозвиток та самопізнання. В. Федорук у своїй роботі писав: «Основна гуманістична ідея тренінгу полягає в тому, щоб не примушувати, не пригнічувати, не ламати учасників тренінгу, а допомогти їм стати самими собою» [32].

Тож, враховуючи мету нашої програми, ми вважаємо, що робота над ціннісно-мотиваційної сферою в екзистенціальному напрямку в форматі групової роботи стане ефективною, результативною та екологічною для її учасників. Крім того, даний тренінг дасть можливість відчутти себе активними та причасними до суспільства, що, за Ясперсом, є ознакою свідомого я «Через прийняття справжньої історичності можливо подолання внутрішнього конфлікту, пов'язаного з відчуженням людини від інших людей. Коли суб'єкт буде осягати дійсність в її реальності, тоді це знання здатне породжувати в ньому духовну силу» [10].

Таким чином, враховуючи особливості даного напрямку та нашої цільової аудиторії, ми вважаємо, що розроблена нами програма надає наступні можливості.

1. Дізнатися свою ієрархію цінностей та мотивів. Важливим є те, що це буде можливо не лише через проходження методик, але й через групову взаємодію, індивідуальну роботу та інше.
2. Спробувати прослідкувати свої власні відчуття при задоволенні тих чи інших цінностей під час групової роботи.

3. Збагатити себе новим досвідом взаємодії із іншими людьми, помітити схожість та відмінність.

4. Прослідувати нові форми взаємодії з іншими людьми.

5. Дізнатися яким чином вони можуть використати для себе знання про власну ціннісно-мотиваційну сферу.

3.2 Програма тренінгу з розвитку ціннісно-мотиваційної сфери студентів-представників студентського самоврядування

Мета програми: допомогти студентам-представникам студентського самоврядування визначити особливості своєї ціннісно-мотиваційної сфери та зорієнтувати їх на те, як практично можна використати отримані знання.

Завдання програми:

- ознайомити учасників із поняттям цінностей та мотивів та їх роллю у житті кожного;

- допомогти учасникам визначити індивідуальну ієрархію цінностей та мотивів;

- створити умови для відслідковування учасниками власних цінностей та мотивів у тренінговому процесі;

- проаналізувати у кожного учасника тренінгу зв'язок цінностей та мотивів у сфері студентського самоврядування (або іншій сфері, за бажанням учасника);

- надати практичні рекомендації щодо використання отриманих знань у різних сферах життя.

Критерії залучення до участі у програмі /добору в групу:

Діючий член студентського деканату або директорату СумДУ.

Етапи програми: 1) діагностичний; 2) настановний; 3) розвиваючий; 4) закріплення.

Організація занять: п'ять занять, тривалістю по 2 години.

Розподіл занять враховував зайнятість студентів-представників студентського самоврядування та можливістю зустрічей 1 раз на тиждень та на невеликий часовий проміжок.

Структура програми:

Перше заняття

Присвячене знайомству, встановленню рапорту між учасниками, побудови спільного плану роботи для подальших зустрічей, розбір понять ЦМС.

Друге заняття

Присвячене діагностиці власної ЦМС кожного учасника, побудова власного міні-стратегічного плану на майбутнє із акцентом на те, а для чого саме ж їм розвивати свою ЦМС.

Третє заняття

Присвячене визначенню та припрацюванню власних цінностей.

Четверте заняття

Присвячене визначенню та пропрацюванню власних мотивів.

П'яте заняття

Присвячене усвідомленню взаємозв'язку між власними цінностями та мотивами.

Зміст тренінгової програми

ПЕРШЕ ЗАНЯТТЯ

Присвячене знайомству, встановленню рапорту між учасниками, побудови спільного плану роботи для подальших зустрічей, розбір понять ЦМС.

Загальна тривалість 120 хвилин.

План:

1. Інформування групи про мету тренінгу та інші особливості.
2. Правила роботи (домовленості).
3. Збір очікувань групи.
4. Вправи на знайомство.

Хто я? [35, с. 247]

Кожен член групи отримує 8 аркушів паперу на кожному із яких він має написати відповідь на запитання «Хто я?».

Потім кожен учасник має розташувати аркуші в порядку наближення до центрального запитання «Хто я?».

Далі від останнього аркуша до центрального кожен учасник має самостійно подумати над тим, а якби йому жилося якби довелося відмовитися відданої власної індивідуальності.

Кожні кілька хвилин подається сигнал за яким учасники переходять до розмірковування над наступним аркушем.

Після того, як сигнал прозвучить 8 разів, учасники знову проводять дану процедуру, але в іншому порядку – від центру до периферії, присвоюючи собі ті, чи інші частини індивідуальності.

Вправа завершується спільним обговоренням.

Візитівка [35]

Мета: знайомство учасників

Тривалість: 15 хвилин

Учасники: не обмежена

Матеріали: папір, клей, олівці, фломастери, ножиці.

Хід виконання. учасники розташовані на стільцях по колу, мають вільний доступ до канцелярського приладдя. Тренер пропонує кожному зробити графічне зображення візитівки для свого сусіда і представити його всій групі.

5. Розбір понять ЦМС

Робота за принципом світового кафе.

Учасників об'єднуємо у дві команди, кожній даємо ватман та маркер. Перше команда пише свої думки з приводу того, що таке «Цінності», а друга «Мотивація». Далі команди міняються та доповнюють написане одне одними. Після закінчення роботи спільне обговорення понять.

6. Розбудова спільного плану роботи

ДРУГЕ ЗАНЯТТЯ

Присвячене діагностиці власної ЦМС кожного учасника, побудова власного міні-стратегічного плану на майбутнє із акцентом на те, а для чого саме ж їм розвивати свою ЦМС.

План

1. Привітання.
2. Продовження знайомства [20].

Мета: сприяти знайомству за допомогою використання звичайних особистих речей учасників

Тривалість: 5 хвилин

Учасники: без обмежень (за наявності великої групи, можна розділити її на підгрупи, які створюватимуть власні невеликі кола).

Хід виконання. учасники розміщуються на стільцях по колу. Тренер пропонує кожному знайти в себе будь-яку річ (на тілі, у кишені, гаманці, сумці тощо), яку учасник вважає унікальною для інших, але звичною для себе, та розповісти групі історію цієї речі. Один член групи (або сам тренер) починає вправу, далі по черзі її продовжують усі учасники.

3. **Обговорення** у колі своїх думок за минулий тиждень та очікувань на дану зустріч.

4. **Сторітелінг** від психолога про його ціннісно-мотиваційну сферу.

5. **Діагностика** – ознайомлення учасників із методиками, які вони можуть провести в дома у якості домашнього завдання.

6. **Експрес-діагностика** на занятті ЦМС кожного учасника з подальшим обговоренням (за бажанням учасників). Мотиваційний профіль особистості (тест Річі–Мартіна)

7. **Рефлексія та прощання.**

ТРЕТЄ ЗАНЯТТЯ

Присвячене визначенню та припрацюванню власних цінностей.

Загальна тривалість 120 хвилин.

План:

1. Привітання та обговорення у колі своїх думок за минулий тиждень та очікувань на дану зустріч.
2. Колективне пригадування поняття цінностей, їх значення у житті кожного.
3. **Вправа «Навіщо мені знати мої цінності»**

Кожен учасник має протягом 5 хвилин написати якомога більше причин навіщо йому знати власні цінності.

Ця вправа підготує учасників до більш усвідомленої та відповідальної роботи.

4. **«Експрес-вправа про цінності»**

1. Пропишіть якомога більше своїх цінностей протягом 5 хвилин.
2. Спробуйте їх рангувати.
3. Якщо ваші цінності мають вигляд «сім'я», «робота», то спробуйте їх пояснити, адже для когось «сім'я» - це комфорт, для когось піклування, для когось стабільність і т.і. 5 хвилин на цю частину.
4. Напишіть ті цінності на які ви ніколи не будете жалкувати кошти.
5. Напишіть ті цінності, заради яких ви готові йти на конфлікт та відстоювати їх.
6. Напишіть ті цінності без яких ви не ви.
7. Тепер перегляньте усі свої відповіді та знову складіть певний топ власних цінностей. Чи відрізняється він від першого? Як ви думаєте чому?

5. **Інформаційна довідка** про власну відповідальність у житті кожного із спільним обговоренням.

6. **Вправа «Як би я...»**

Ця вправа виконується у парах. Спочатку одна людина запитує іншу та записує її відповіді на листочок, далі вони міняються ролями.

Інструкція:

Уявіть, що ви і лише ви несете відповідальність за те, яким є мить, яка триває зараз, за те, яким буде цей вечір, завтра, ваша робота, родина, сім'я. Коли я ставитиму вам питання максимально не задумуючись давайте відповідь

на них. Та спершу оберіть одну із перших своїх цінностей з попередньої вправи. Наприклад, це «здоров'я».

Запитання:

«Якби ти несла повну відповідальність за своє здоров'я то, щоб ти сьогодні робила?».

Дане питання ставиться постійно протягом 5 хвилин, записуючи відповіді на них. Щоразу учасники надаватимуть інші відповіді та не усвідомлюючи:

По перше, більше відчувають власну відповідальність за реалізацію даної цінності.

По друге, несвідомо самі генеруватимуть план реалізації даної цінності.

Після обміну вправ можна дати учасникам час на спілкування в парах, а потім обговорити усе в колі.

7. Мисленний експеримент Ніцше [35].

Запитання:

«Що ти можеш зробити тепер зі своїм життям, щоб через рік чи п'ять, озирнувшись, не боятися нових шкодувань, які нагромадилися за цей час? Інакше кажучи, чи можеш ти знайти життєвий шлях, що не проводив би до подальшого нагромадження шкодувань?»

Обговорення у колі.

8. Рефлексія та завершення зустрічі.

ЧЕТВЕРТЕ ЗАНЯТТЯ

Присвячене визначенню та пропрацюванню власних мотивів.

Загальна тривалість 120 хвилин.

План:

1. Привітання
2. Обговорення минулого тижня.
3. Приговорювання мети зустрічі та обмін очікуваннями
4. **Вправа: Активізуй уяву**

Мета : Створення образу цілі.

Для виконання потрібно активізувати свою уяву : чим яскравіше ви здатні уявити успіх, славу і щастя в майбутньому, ніж більш міцний зв'язок встановить з певними формами діяльності — тим сильнішим буде ефект від вправи. Основна ідея — сформулювати нове ставлення до вашої діяльності, зробити її більш цікавою і привабливою для вас. Одноразового виконання вправи, звичайно ж, недостатньо. Чим частіше ви виконаєте запропоновані Вам завдання, тим сильніше вони вплинуть на вашу мотиваційну сферу.

Завдання

1. Уявіть як можна яскравіше, що ви досягли своєї мети, що ваша мрія здійснилася, що успіх, і щасливе життя нарешті стали реальністю. Створіть картинку приємного, щасливого майбутнього.

2. Уявіть, як ви наполегливо (але з задоволенням) багато працюєте заради вашої мети. Слід якомога яскравіше «прокрутити» в уяві картинку того, як ви з величезною насолодою займаєтеся певною діяльністю (наприклад, це може бути навчання або професійна діяльність). Іноді ця діяльність досить складна, ви відчуваєте труднощі, але вам цікаво і ви прагнете подолати перешкоди і досягти своєї мети.

3. Спробуйте ці дві картинки зв'язати один з одним. Наприклад, як результат тривалої роботи і значних зусиль – успіх, щастя, матеріальне добробут.

5. Вправа «Воїн – навчання»

Пропоную зараз кожному згадати ситуацію, в якій ви відчували боротьбу мотивів. Ви хотіли зробити щось важливе, але не зробили цього, тому що вам хотілося чогось іншого».

Через 2-3 хв . : «Хто б міг розповісти про свою боротьбу мотивів, один серед яких – воїн, а інший – навчання ?»

6. Вправа «Лист самому собі»

Психолог пропонує учасникам написати лист самому собі від будь-якої людини або героя, літературного персонажа. Писати його потрібно собі як

людині, яка переможе в будь-якій боротьбі мотивів. Таким чином, потрібно зміцнити в собі віру в перемогу. Бажаючі можуть прочитати свої листи в групі.

7. Рефлексія

П'ЯТЕ ЗАНЯТТЯ

Присвячене усвідомленню взаємозв'язку між власними цінностями та мотивами.

Загальна тривалість 120 хвилин.

План:

1. Привітання.
2. Обговорення минулого тижня.
3. Проговорювання мети зустрічі та обмін очікуваннями.
4. **Мозковий штурм** «Як взаємопов'язані цінності та мотивація?»

Усі відповіді прописуються на фліп-чарті.

5. **Сторітелінг** психолога про власну «аптечку самомотивації» та її значення у повсякденному житті.

6. Показова вправа «Змотивуй мете»

Один із учасників виходить перед усіма та сідає на стілець. Завдання усіх інших учасників, зробити так, щоб той встав. Фізично впливати на людину заборонено, лише словесно.

Під час вправи варто показати те, що якщо сама людина не знає, щоб її змотивувало встати, то у інших або взагалі не вийде це зробити, або на це піде значно більше часу.

7. «Аптечка самомотивації».

Інструкція:

Пригадайте цінності та мотиви, які ми з вами розбирали на попередніх зустрічах. Знаючи їх, спробуйте індивідуально для себе прописати перелік того, що вас мотивує.

Після цього обговорення та складання спільного списку на фліп-чарті для усієї групи.

8. Вправа «Щоб ви самі собі сказали?»

Вправа виконується індивідуально. Кожен пише сам собі лист із відповіддю на питання «Щоб ви самі собі сказали, якби при виконанні чогось у вас опустились би руки?»

Обговорення.

9. Завершальна рефлексія.

Відповіді на питання:

«Як отриманий досвід протягом 5 занять впливає на мене прямо зараз?

«Як отриманий досвід протягом 5 занять вплине на мене через 3 місяці?»

«Як отриманий досвід протягом 5 занять вплине на мене через 3 роки?».

10. Завершальний шерінг

«Я дякую собі за...., дякую групі за...., дякую психологу за...»

3.3 Рекомендації щодо застосування отриманих знань представниками студентського самоврядування щодо своєї ціннісно-мотиваційної системи.

З одного боку, метою розробленого нами тренінгу було допомогти представникам студентського самоврядування навчитися аналізувати власну ціннісно-мотиваційну сферу, адже ми переконані, що одного проведення діагностичних методик для визначення ієрархії цінностей або мотивів є мало. З іншого боку, будь-хто може поставити нам запитання «а що ж далі робити з отриманими знаннями?». І. Ялом у своїй роботі про групову терапію писав, що психолог має постійно шукати відповіді на наступні питання: «Чому саме це відбувається в даній групі *саме таким чином і саме в цей час?*» [36]. Враховуючи, особливість нашого тренінгу ми не можемо дати абсолютної чіткої інструкції, яка підійде для усіх учасників. Натомість, ми пропонуємо певні рекомендації, які можуть допомогти прослідкувати взаємозв'язок між отриманими результатами та можливими подальшими висновками та діями.

Тренінгова програма передбачала те, що кожен її учасник за 5 занять зможе навчитися відслідковувати власну ієрархію як цінностей так і мотивів. На

нашу думку, не менш важливим для психолога є надання певних рекомендацій учасникам, щодо використання ними отриманих знань.

Тож, виходячи із шкал «Методики Ш. Шварца на вивчення ціннісних орієнтацій» можна говорити про наступне:

Враховуючи домінуючі цінності, при виконанні певного вибору, щодо того, як краще вчинити, варто зважати на ваші цінності. А саме, якщо ваша цінність:

- стимуляція – варто обирати те, що забезпечить вас новизною;
- досягнення – варто обирати те, що допоможе досягти успіху у соціальній сфері (у даному випадку, критерій соціальних стандартів є важливим, оскільки для даної цінності є характерним пошук визнання та значимості саме у соціумі);
- самостійність – варто обирати те, де ви зможете самостійно приймати рішення на тому чи іншому рівні; до вас будуть дослухатися в порадах; ви не будете у великій мірі залежними від інших;
- гедонізм – варто обирати те, що дозволить відчувати насолоду або чуттєве задоволення від обраного вибору;
- безпека – у даному контексті йдеться про те, що для вас є важливою безпека як соціуму в цілому так і власна;
- влада – варто обирати те, що дозволить вам отримати певний соціальний статус, але не з метою визнання, а саме із можливістю домінування над іншими;
- доброта – цінністю для вас є благополуччя близьких для вас людей;
- конформність - якщо у вас домінує дана цінність, при здійсненні вибору, варто орієнтуватися на думку більшості людей, оскільки скоріше за все вона для вас буде більш важлива, навіть якщо в дечому буде суперечити власним поглядам.
- універсалізм – робіть вибір на користь того, що дасть можливість відчувати розуміння, терпимість та захист як людей так і природи.
- традиції – робіть вибір на користь культурних і релігійних звичаїв та ідей і відповідальності за їх збереження.

Якщо ж говорити про мотиви, то при переважанні:

- мотивації підтримки життєзабезпечення - варто не відмовляти собі у турботі про нагальні умови існування та прагненні забезпечити себе та своїх близьких матеріальними ресурсами життя;
- мотивів комфорту та власної безпеки – варто зважати на те, що для вас є важлими турбота про засоби існування в досконалих, зручних, надійних проявах, що приносять більше задоволення;
- статусно-престижної мотивація – варто враховувати, що для вас є важливим отримання уваги та визнання оточуючих, престиж, соціальний статус у суспільстві.
- мотивації спілкування – варто враховувати, що для вас важливим є приєднання до групи, пристосування до соціальних норм;
- мотивації творчої активності - для вас є важливим використання власної енергії та здібностей в сфері, де можливо отримати творчі результати.

Якщо показати взаємозв'язок цінностей та мотивів на справі, то можна навести наступний приклад. Студент на першому курсі став учасником студентського самоврядування. Він постійно брався за уся роботу та усім намагався допомогти, мав гарні оцінки по всім предметам, довкола нього постійно багато друзів. Здавалося б, на перший погляд у нього не має жодних проблем. Але у цього студента є батьки, які постійно йому говорять «навіщо тобі це самоврядування? Ти будеш погано вчитися, воно тобі не потрібно. Ми краще знаємо за тебе. Давай, якщо ти його полишиш, то ми тобі купимо машину». А цей студент уже п'ять років про неї мріяв. Тепер уявіть, що відбувається в середині у даного студента? Враховуючи психологічно-вікові особливості та дану ситуацію, ми можемо припустити, що у хлопця в середині відбувається внутрішній конфлікт: з одного боку він відчуває задоволення від участі в самоврядуванні і не хоче його полишати, а з іншого – голос старших батьків, які раціонально пояснюють, що на самоврядуванні не заробиш, а послухавши їх, у хлопця буде омріяна машина та робота. Насправді, таких прикладів можна

наводити безліч, проте ми сподіваємось, що ви зрозуміли, що в даній ситуації, хлопець потребує допомоги, а саме у визначенні того, а що для нього насправді важливо. Чи зробить його матеріальні речі щасливим (чи є вони його цінністю?) або чи обличить він студентське самоврядування (маючи соціальну та творчу мотивацію?).

Таким чином, відслідковуючи власні цінності та мотиви, на нашу думку, представники студентського самоврядування будуть більш легко вирішувати внутрішні конфлікти, а значить будуть більш гармонійними особистостями, котрі знають себе та що їм потрібно «тут і зараз».

Висновки до третього розділу

Таким чином, враховуючи особливості розробленої нами програми та нашої цільової аудиторії, ми вважаємо, що розроблена нами програма надає наступні можливості.

1. Дізнатися свою ієрархію цінностей та мотивів. Важливим є те, що це буде можливо не лише через проходження методик, але й через групову взаємодію, індивідуальну роботу та інше.

2. Спробувати прослідкувати свої власні відчуття при задоволенні тих чи інших цінностей під час групової роботи.

3. Збагатити себе новим досвідом взаємодії із іншими людьми, помітити схожість та відмінність.

4. Прослідувати нові форми взаємодії з іншими людьми.

5. Дізнатися яким чином вони можуть використати для себе знання про власну ціннісно-мотиваційну сферу.

Таким чином, відслідковуючи власні цінності та мотиви, на нашу думку, представники студентського самоврядування будуть більш легко вирішувати внутрішні конфлікти, а значить будуть більш гармонійними особистостями, котрі знають себе та що їм потрібно «тут і зараз».

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи поставлені нами завдання та отримані результати, ми можемо зробити наступні висновки:

1. Ціннісно-мотиваційна сфера – це частина людської психіки, яка визначає її погляди на життя, соціум, власний сенс життя, взаємозв'язок із іншими об'єктами та предметами, що безпосередньо відображається у її діяльності. Цінності та мотиви не можливо механічно перейняти від соціуму. Вони екстеріорізуються людиною в процесі діяльності. Саме тому просте запитання «перерахуйте свої цінності або мотиви» навряд може нести чітку й ствердну відповідь, оскільки як було нами проаналізовано – люди рідко само рефлексують та аналізують власне життя.

2. Студентство – це окрема соціальна група віком 17-21 років, для якої притаманні такі специфічні новоутворення: початок осмислення власних цінностей, переосмислення власного життя та роздуми над власним сенсом життя. У цей період для людини змінюється і її зовнішня ситуація – розширюються соціальні контакти, збільшується кількість вимог, навик, здобутків. Ці всі фактори можуть обумовлювати вікову кризу, яка може перетікати у цей період як помітно для особи так і безсимптомно (тобто людина більш адаптувалася до умовних нових можливостей та вимог). Саме завдяки самовизначенню та самоусвідомленню, студенти починають обирати свій умовний вектор життя. Здебільшого, це вже не гуртки, куди у дитинстві змушували ходити батьки та не різні неформальні групи, куди вони долучались у підлітковому віці, щоб бути приналежним до чогось більше. Тут вже йдеться про ширший та більш значимий вектор і зазвичай це: навчання, робота, родина, кар'єра, саморозвиток. Тож, існує велика необхідність у вивченні ціннісно-мотиваційної сфери студентського самоврядування для мінімізації стресу, пом'якшення вікової кризи та полегшення усвідомлення сенсу власного життя та напрацювання плану на майбутнє.

3. Студентське самоврядування, яке безпосередньо є цільовою аудиторією нашої роботи – це студенти, які входять до органів університету,

які є офіційно затвердженими на законодавчому рівні. Їх діяльність чітко регламентована, має свою мету, завдання, функції, права та обов'язки. Не менш важливим є те, що участь у студентському самоврядуванні є добровільним, і не дивлячись, що за невиконання своїх обов'язків – студента можуть позбавити права участі очолювати певну посаду в ОСС, але одночасно з тим, за свою діяльність вони не отримують матеріальну винагороду.

4. Додатковим фактором виникнення внутрішніх конфліктів у представників студентського самоврядування є ще й те, що до їх діяльності у суспільства (студентів, викладачів, адміністрації ЗВО, тощо) є певне ставлення та очікування, які деякі активісти намагаються виправдати в супереч своїм особливостям ціннісно-мотиваційної сфери. Тим самим, ми підкреслюємо важливість вивчення ціннісно-мотиваційної сфери представників студентського самоврядування закладів вищої освіти для того, щоб знаючи їх, студенти могли більш легко адаптуватися до нових умов, вирішувати внутрішні та зовнішні конфлікти та бути більш ефективними у власній діяльності.

5. Наша гіпотеза полягала в тому, що представники студентського самоврядування мають особливості в ціннісно-мотиваційній структурі, що ми й довели завдяки теоретико-емпіричному дослідженню:

- Щодо цінностей представників студентського самоврядування, то нами було виявлено наступну усереднену ієрархію: стимуляція, досягнення, самостійність, гедонізм, безпека, влада, доброта, комфортність, універсалізм, традиції. У той же час, цінності, які обирали представники студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення. Крім того, цінність «комфорту» набуває для них важливості лише разом із задоволенням таких цінностей як «самостійність», «гедонізм» та «традиції».

- Щодо мотиваційної ієрархії нашої основної цільової аудиторії, то вона має наступний вигляд: творча активність, спілкування, суспільна користь, соціальний статус, життєзабезпечення, загальна активність, комфорт. У першу

чергу, ми можемо помітити що спілкування та творча активність знаходяться на однаковому рівні, хоча якраз різниця в тому, що показники «творчої активності» між вибірками є значним і для представників студентського самоврядування є більш значимими. Наступним, що можна прослідкувати, це те, що суспільна корисність та соціальний статус у представників студентського самоврядування займають вищі позиції, ніж у інших студентів і відповідно - життєзабезпечення, загальна активність, комфорт – на останніх місцях. Крім того, мотиви представників студентського самоврядування є більш однорідними (однаковими) за показниками дисперсії та стандартного відхилення. Це може говорити про те, що у цих студентів є більше спільного між собою, ніж у другої вибірки студентів. Щодо зв'язків між мотивами першої вибірки студентів, то їх всього три, і два із них має домінуючий мотив «суспільна корисність», яка безпосередньо із отриманих даних, пов'язана із загальною та творчою активністю, що може говорити, що даних студентів буде мотивувати творча діяльність, яка буде містити в собі взаємодію із іншими людьми та нестиме за собою суспільно-корисну значимість.

- Якщо ж говорити про взаємозв'язок мотивів та цінностей представників студентського самоврядування, то нами були виявленні наступні основні особливості: 1) вони більш взаємопов'язані між собою 2) вони є більш однорідними, у порівнянні із другою вибіркою. 3) самі ієрархії по собі мають відмінності у структурі. 4) Для задоволення цінності «самостійність» студентам варто звертати увагу на мотиви «творчої активності» та «суспільна користь». Це означає, що для них є важливим самостійне прийняття рішень, а мотивуючим фактором до скоєння якоїсь дії може слугувати прояв творчості та відчуття суспільної значимості самих себе. Враховуючи ж протилежну кореляцію, то варто зазначити, що важливий мотив «соціальний статус» не є дієвим при задоволенні цінностей «влади» та «універсалізму» для представників студентського самоврядування.

6. Розроблена нами тренінгові програма відноситься до тренінгів із особистісного зростання, а саме із саморозвитку та самопізнання, оскільки на

нашу думку, це допоможе студентам задовольнити свої базові гуманістичні потреби – пізнати самих себе. Крім того, програма має екзистенціальне підґрунття, яке дозволяє під час тренінгу відчувати максимальну безпеку, комфорт, важливість внутрішніх процесів та звернення до важливих категорій життя.

7. Також, нами було розроблено рекомендації, щодо використання отриманих знань під час тренінгу, які учасники зможуть адаптувати індивідуально під себе, виходячи із отриманих ними результатів. Таким чином, ми розробили універсальні рекомендації і знаючи ієрархію своїх цінностей та мотивів, які носять, наприклад, соціальний та творчий характер – студенти зможуть використати ці знання одним чином (робити вибір на користь тієї діяльності, яка дозволить 1) задовольнити свою цінність; 2) бути максимально ефективним, виходячи із актуальної мотивації на той момент). Виходячи актуальних цінностей та мотивів, на нашу думку, студентам буде простіше, як приймати різні рішення, так і працювати або ж займатися іншою діяльністю.

Список використаних джерел

1. Biernat M. Motives and Values to Achieve: Different Constructs With Different Effects. *Journal of Personality*. 1989. Vol. 57, Issue 1. URL: https://www.academia.edu/27275802/Motives_and_Values_to_Achieve_Different_Constructs_With_Different_Effects. (Last accessed: 09.06.2020).
2. McClelland D. C. How Motives, Skills, and Values Determine What People Do. *American Psychologist*. 1985. Vol. 40, № 7. P. 812–825. URL: https://www.academia.edu/36682658/How_Motives_Skills_and_Values_Determine_What_People_Do (Last accessed: 09.06.2020).
3. Mueller T. Perrault G. The Psychology of Student Wellness: Relationships, Detractors and Exam Anxiety. *Journal of Higher Education Management*. 2019. Vol. 34, № 1. URL: <https://www.researchgate.net/publication/339016690>. (Last accessed: 09.06.2020).
4. Parks L., Russell P. G. Personality, values, and motivation. *Personality and Individual Differences*. 2009. Vol. 47, Issue 7. P. 675–684.
5. Базиленко А. К. Самоврядування як вид соціальної активності студентської молоді. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 3 (40). С. 194–198.
6. Буяло Ю. В. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери у студентів з різним проявом репресивного стилю поведінки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2013. № 1065, Вип. 52. С. 12–15.
7. Бьюдженталь Д. Искусство психотерапевта. М. : Корвет, 2015. 320 с.
8. Галецька І., Семків І. Індивідуальні цінності в дискурсі психологічних теорій. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2006. № 2. С. 192–203.
9. Галустян О. А., Захаренко Л. М., Казміренко Л. І., Юрченко-Шеховцова Т. І. Розвиток внутрішньої мотивації поліцейських до професійної діяльності : метод. рек. К., 2017. 90 с.

10. Дем'яненко Б. Т. Теорії психотерапії та практика психокорекційної та психотерапевтичної допомоги. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2017. Вип. 33. С. 134–141.

11. Дзвінчук Ю. В. Мотиваційна структура феномену професійної мобільності особистості. *Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (12 трав. 2016 р.) / за заг. ред. Л. В. Засекої, А. В. Кульчицької. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2016. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/16/28/185> (дата звернення: 09.06.2020).

12. Євдокімова О. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку та їх урахування в системі психологічного супроводу. *Наука і освіта*. 2009. № 1–2. С. 52–57. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/13.pdf.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

13. Жданюк Л. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки*. 2017. Вип. 4–5 (33–34). С. 28–40. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/4_5_33_34_s/BulletiURLn_4_5_33_34_2017_Lyudmila_Zhdanyuk.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

14. Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги особистості : монографія / З. Г. Кісарчук та ін.; за ред. З. Г. Кісарчук. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 276 с.

15. Кремень А. Зв'язок складових мотиваційної сфери з ціннісними орієнтаціями у працюючої молоді / наук. кер. О. Невоєнна. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання* : збірник тез X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції, 25–26 квітня 2017 р. Тернопіль : ТНТУ, 2017. Т. 2. С. 181–182. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/21734> (дата звернення: 09.06.2020).

16. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер. : Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 27–30.
17. Мишко Н. М. Особливості мотиваційно-ціннісної сфери студента-психолога, який здобуває другу вищу освіту. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 31. С. 238–247.
18. Мітлош А. В. Мотиваційні детермінанти участі сучасної студентської молоді в громадському русі: психологічний аспект. *Психологічні перспективи*. 2016. Вип. 28. С. 185–198. URL: https://www.researchgate.net/publication/329574461_Motivational_Determinants_of_Modern_Students'_Participation_in_the_Social_Movement_Psychological_Aspects (дата звернення: 09.06.2020).
19. Монастирська Г. В. Мотивація в умовах кризи, або криза мотивації / Г. В. Монастирська. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2010. № 4 (43), Ч. 1. С. 173–178.
20. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. Основи психотерапії : навч. посіб. / за ред. М. І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.
21. Загальна психологічна характеристика студентського віку. *Психологія вищої школи* : навч. посіб. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. К. : ТОВ "Філ-студія", 2006. URL: <https://cutt.ly/otKptAE> (дата звернення: 09.06.2020).
22. Подшивайлов Ф. Динаміка ціннісних орієнтацій як складової мотиваційної сфери особистості студента (на матеріалі лонгітюдного дослідження). *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Психологія»*. 2015. Вип. 35. С. 177–190.
23. Подшивайлов Ф. М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 2015. 238 с.

24. Подшивайлов Ф. М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття мотиваційної сфери особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10. С. 19–23.

25. Поснова Т. П. Виявлення конфліктності цінностей молоді за методикою Ш. Шварца. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. праць. 2007. № 3 (5). С. 136–143. URL: <http://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/15920ede201e00560d916b5988e39afc.pdf> (дата звернення: 09.06.2020).

26. Потапчук Т. В. Соціально-психологічні особливості формування ідентичності в студентському віці. *Народна освіта* : електронне наукове фахове видання. 2013. Вип. 1 (19). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=902 (дата звернення: 09.06.2020).

27. Рудестам К. Групповая психотерапия. СПб. : Питер Ком, 1999. 384 с.

28. Шамне А. В., Гриценко Д. В. Динаміка ціннісно-мотиваційної сфери в юнацькому віці. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. Вип. 259. С. 283–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2017_259_49 (дата звернення: 09.06.2020).

29. Швалб Ю. Мотиваційні підстави життєдіяльності особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2018. № 1 (8). С. 60–64. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/psychologiya_8_2_018.pdf#page=60 (дата звернення: 09.06.2020).

30. Шемигон Н. Ю. Сутність мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 250–254.

31. Шиделко А. Поняття цінностей і ціннісних орієнтацій у контексті професійних преференцій учнів ПТНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 213–219.

32. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2014. 250 с. URL: http://www.posek.km.ua/images/stories/doc/trening_osobystogo_zrostannay.pdf (дата звернення: 09.06.2020).
33. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2018. 319 с.
34. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам : Вип. 3 / уклад. : Л. М. Яворовська та ін. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.
35. Ялом І. Дар психотерапії. М. : Бомбора, 2017.
36. Ялом І., Лесц М. Групова психотерапія. Теорія и практика. СПб., 2009. 688 с.